

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Бакалаврська робота
Формування позитивних емоцій у дошкільників з однолітками у
навчально-виховному процесі

Гранілло Бернадетта Бейлівна
Студент(ка) IV-го курсу
Спеціальність: 6.010101 Дошкільна освіта
Освітній рівень: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 1/ 2017

Науковий керівник:

Гаврилюк. І. Ю.

викладач

Завідувач кафедрою _____

Маргітич К.Є

канд. пед. наук, доцент

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 201_ року

Протокол № _____ / 201_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра педагогіки та психології

**Бакалаврська робота
Формування позитивних емоцій у дошкільників з однолітками у
навчально-виховному процесі**

Освітній рівень: бакалавр

Виконав: студент(ка) IV-го курсу
спеціальності 6.010101 Дошкільна освіта Гранілло
Бернадетта Бейлівна

Науковий керівник Гаврилюк. І. Ю.
викладач

Рецензент: **Бергхауер-Олас Е. Л.**
доктор філософії, в. о. доцента

Берегове
2018

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

**AZ ÓVODÁS GYERMEK POZITÍV TÁRSAS VISZONYAINAK
ALAKÍTÁSA AZ ÓVODAPEDAGÓGIA ESZKÖZEIVEL**

Szakdolgozat

Készítette: Granilla Bernadett

IV. évfolyamos Óvodapedagógia
szakos hallgató

Témavezető: Gávriljuk Ilona
tanár

Recenzens: Berghauer-Olasz Emőke
Phd, mb docens

ЗМІСТ

Вступ.....	6
I. Формування і розвиток емоцій у соціальних відносинах	8
1.1. Емоції та їх формування	8
II. Розвиток соціальних відносин.....	13
2.1. Статева ідентичність при соціальному вихованні.....	16
III. Роль гри у розвитку соціальних відносин дитини	19
3.1. Формування позитивних емоційних відносин грою	22
IV. Розвиток позитивних соціальних відносин у Берегівському ДНЗ №4	24
4.1. Підготовка дослідження.....	25
4.2. Проведення дослідження	26
4.3. Аналіз результатів дослідження.....	35
Висновки	41
Резюме	43
Список використаної літератури	44
Додатки.....	45

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés.....	6
I. Érzelmek kialakulása és fejlődése társas kapcsolatban	8
1.1. Az érzelmek és kialakulásuk	8
II. A társas kapcsolatok fejlődése.....	13
2.1. Nevelési különbség a szociális tanuláselméletben	16
III. Játék szerepe a gyermek társas kapcsolatrendszerének fejlődésében	19
3.1. A pozitív érzelmi viszonyok alakítása játékkal	22
IV. A pozitív társas viszonyok alakításának vizsgálata a Beregszászi 4. sz. óvodában.....	24
4.1. A vizsgálat előkészítése.....	25
4.2. A vizsgálat folyamata	26
4.3. A vizsgálatok eredményeinek elemzése	35
Összefoglalás.....	41
Rezümé.....	43
Felhasznált irodalom	44
Mellékletek.....	45

BEVEZETÉS

*„Minden gyermekben megvan a cselekvési vágy és a világmindenség megismerésének igénye,
csak annak kibontakoztatását kell elősegíteni.
A pedagógusnak új művészetet kell megtanulnia,
azt, hogy a gyermek segítőtársa és vezetője legyen, és elvezesse őt azokhoz az eszközökhöz,
amelyre akkori fejlődése fokán szüksége van.”*

/Maria Montessori/

Az ember – társas lény. Az emberi kapcsolatok jelentőségét az életünkben aligha lehet túlbecsülni. A lelki egészség, kiegyensúlyozottság és pszichés komfortérzés szempontjából fontos szerepük van a társaknak. De a normáink alakulására, a feladatvégzés színvonalára, az önértékelésre ugyancsak hatással vannak a minket körülvevő emberek.

A gyermek második színtere az óvoda. Az óvodának hatalmas feladata van abban, hogy mennyire lesz sikeres a gyermek közösségbe való beilleszkedése. Milyen készségeket alakít ki magában a társas kapcsolatainak kialakításában. A gyermek alkalmazkodási készsége és a társadalom szabályaihoz, elvárásaihoz, valamint a megfelelő viselkedési formák kialakulásához az óvodai közösség pozitív légköre és kapcsolati viszonyai járulnak hozzá a legerőteljesebben, melyben az irányító szerepet az óvónő tölti be.

Óvodás korra többféle érzelm kifejlődik: az erkölcsi-szociális, intellektuális és esztétikai érzelmek. Az erkölcsi-szociális érzelmek a gyermek társas kapcsolatainak változásában, a szocializáció folyamatában alakulnak ki. Az intellektuális érzelmek a gyermek tudásvágya bővülésével fejlődnek. Az óvodás kor közepére éri el a gyermek, hogy minden érdekli és az ok-okozati összefüggésekre is választ szeretne kapni. Ebben a korban már kezdi felismerni a szépet, ami az esztétikai érzelmek megjelenését és fejlődését jelenti.

Óvodás korban, 3-tól 6 éves korig a gyermek társas kapcsolatai nagy fejlődésen megy keresztül. A 3 éves korban tapasztalható egymás mellett játszásból 6 éves korra eléri, hogy már közösen játszik egy másik gyermekkel, ezzel megtapasztalja az együtt játszás örömeit.

A szakdolgozatom aktualitása abban rejlik, hogy felhívja a figyelmet a társas kapcsolatok fontosságára. Már óvodás korban fontos, hogy az óvodapedagógus oda figyeljen tud-e a gyermek kapcsolatát teremteni, játékot, kommunikációt kezdeményezni vagy csatlakozni hozzá.

A szakdolgozatom célja, a szakirodalom feldolgozását követően, megvizsgálni a Beregszászi 4. sz. óvoda magyar tannyelvű vegyes csoportjába járó, 5-6 éves korú gyermekek társas viszonyainak és érzelmi kapcsolati rendszereinek a fejlettségét, valamint azt, hogy mely mértékben befolyásolható a gyermekek egymáshoz való viszonyulásaik pozitív fejlődése.

A munkám 2 részből fog össze tevődni. Az első a szakirodalom feldolgozás, a másik a kutatás. Az első részben szándékomban áll szót ejteni a gyermeki érzelmek kialakulásáról, a társas

kapcsolatok fejlődéséről és egyaránt a játék fontossági szerepéről a társas kapcsolatok fejlődésében. Ezekhez alapul vettem több szakirodalmat, mint pl. Balogh Éva Fejlődéslélektan, Jean Piaget Gyermeklélektan, Cole Fejlődéslélektan című könyveket és így tovább. A kutatásban megkíséreltem a hipotézisem bizonyítását, miszerint a pozitív társas kapcsolatok játékosan, projekt módszerrel eredményesen lehet fejleszteni.

Azért választottam ezt a témát, mert leendő óvodapedagógusként fontosnak találok mélyrehatóan ismerni a gyermekek társas kapcsolatainak a fejlődésének elméleti alapjait, annak érdekében, hogy az óvodapedagógiai fejlesztési folyamatok szervezését a leghatékonyabb módszerek alkalmazása mellett oldhassam meg.

I. ÉRZELMEK KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE TÁRSAS KAPCSOLATBAN

Az ember soha nem lehet közömbös a tárgyak és a környezeti jelenségek iránt, másemberekkel való kapcsolatra, közösségi eseményekre. Ők kiválthatnak megelégedést vagy elégedetlenséget, nevetést, örömet, csodálkozást, bánatot, szomorúságot, stb. A pszichológiai irodalomban a különböző átéléseket, melyekben megnyilvánul az ember hozzáállása ahhoz, ami körülötte történik, más emberekhez és saját magához nevezik „érzelem”-nek.

Nem akármilyen jelentősége van a gyermek teljes körű fejlődésében a családi és a társas kapcsolatoknak. Mivel pont a családi környezetben az emberek közti interakciók formálják a szellemi fejlődést, mint pl. a jószágot, érzékenységet, felelősségtudatot, ezért fontos jelentősége van a gyermek számára:

1. Stabíl és szerető kapcsolatban lenni a szülőkkel.
2. Lehetőség az együttérzés fejlődésének, azonosulva egy másik személlyel.
3. Barátságok kiépítése velük egykorúakkal és más fontos személyekkel, illetve a család reakciója ezekre a kapcsolatokra (Stepanov,2014,178).

1.1. Az érzelmek és kialakulásuk

A lelki jelenségek jelentős csoportja – látszólag – nem a valóság megismerését szolgálja. Nemcsak látjuk és halljuk a külvilág tárgyait és eseményeit, nemcsak emlékezünk rájuk vagy gondolkodunk felőlük, hanem azok kedvező vagy kedvezőtlen, kellemes vagy kellemetlen állapotot is előidéznek bennünk. Egyes események örömmel, mások fájdalommal töltenek el; egyes személyek szeretetet, mások haragot, gyűlöletet váltanak ki belőlünk. E jelenségeket szintén a lelki élethez soroljuk. Ezek a lelki jelenségek az *érzelmek* (P.Faragó,1961,72-73).

Az óvodáskorú gyermek életében különleges jelentősége van két nevelési szituációnak, ez pedig a család és az óvoda. A gyermek óvodai életéért az óvónő felel. Nagyon sokban számít a gyermek viselkedése az óvodában az óvónő érzelmi intelligenciájától (Dr.Günter,1964,156).

Nincs olyan lelki reakció, amely független lenne a külső körülményektől, a helyzettől, a környezettől, ha lefolyási módját és tartalmát tekintve nem is mindig az éppen adott körülmények határozzák meg. A tevékenységeinkhez szükséges eszközöket és módszereket a környezet nyújtja, s ezek oly szorosan egybe vannak fonódva mindennapi szokásainkkal és tennivalóinkkal, hogy gyakran még a létezésüket sem tudatosítottuk (Wallon,1958,28).

Ugyanaz a tárgy vagy esemény az egyik emberből örömet, a másiktól szomorúságot vagy dühöt válthat ki; ugyanazt a személyt az egyik ember rajongva szereti, a másik esetleg gyűlöli. Ez az ellentét nem jelenti egyik embernél sem az érzelmi élet torzulását vagy tévedését.

Az érzelmek keveset ábrázolnak a külvilágból, de ez a kevés rendkívül lényeges. Az érzelmek a világnak azt a tulajdonságát „tükrözik”, hogy azok károsak-e a számunkra vagy hasznosak; ártanak-e nekünk vagy segítségünkre vannak. Így ismerünk kellemetlen, fájdalmaszerű negatív érzelmeket

és az érzelmeknek egy másik, nem kevésbé fontos nagy csoportját, a pozitív érzelmeket. Ezek kellemesek, örömteljesek. Ide tartoznak a megelégedettség, a jókedv, a szeretet, a rokonszenv (P.Faragó,1961,72-73).

Kurt Fisher és munkatársai szerint minden érzelem egy kétlépcsős folyamat eredménye: először észleljük, azután értékeljük az eseményeket, amelyekkel szembesülünk. Amikor először észleli a helyzetet, az egyén gyorsan felméri, és eldönti, hogy annak negatív vagy pozitív következményei vannak-e. Amint ez a jó/rossz vagy pozitív/negatív döntés megszületett, egy második megtekintés és kiértékelés kiváltja az érzelmi reakciót.

Tudjuk, hogy a gyerekek úgy jönnek a világra, hogy képesek az érzelmek egy kis készletét – örömet, dühöt, undort és meglepetést – átélni. Az idegenekre és a mélységre adott reakcióik azt jelzik, hogy 6-9 hónapos korukra ezekhez hozzáadódik a félelem is. A pszichológusok ezeket elsődleges érzelmeknek nevezik, mert nagyon korán jelennek meg az élet folyamán, és mert a hozzájuk tartozó arckifejezések egyetemesen felismerhetők.

A gyerekek a csecsemőkor végén kezdik mutatni a másodlagos érzelmek első jeleit, amikor a saját egyediségük érzése és a kulturális normák iránti érzékenységük kialakul. Ezek mindegyike az elsődleges érzelmek kis készletének egyikéhez kötődik. Ezeknek az új érzelmeknek a legfontosabb jellemzője, hogy az „én” másokhoz való viszonyának kifinomultabb fogalmát igénylik (Cole,1997,409-411).

Az óvodáskorú gyermek viselkedésének, magatartásának legfőbb meghatározói az emóciók és ezek között is elsősorban az ősmotívumok, az alapvető szükségletek.

Ha az óvodás gyermek érzelmileg nem nyílik meg a felnőtt felé, akkor a nevelő nehezen vagy egyáltalán nem tud rá hatni. Előfordul persze, hogy a szigortól való félelmében látszólag engedelmes, ám ezt a fajta kényszerű viselkedést nem teszi magáévá, nem válik valódi meggyőződésévé. Ennek következtében a diktatórikus elvárásokat, szabályokat nagyobb korában sem fogja beépíteni viselkedésébe.

A kisóvodás gyermek legjellemzőbb érzelme az úgynevezett funkcióöröm. Örül, hogy cselekedhet és tevékenysége révén környezetében változást tud létrehozni. Pl: a "fa-dühöngőn" való kalapálásnál legfőbb örömforrást a kalapáló mozgás jelenti, másrészt viszont örül az ezzel járó hanghatásnak, kopácsolásnak, valamint az egyre lejjebb süllyedő fahenger,"szög" látványának is. Másik példát is mondhatnánk erre: pl. az építőkockákkal való konstruálást. Eleinte csak maga a kockák egymásra pakolása jelent örömet számára (ez még funkcióöröm), később azonban már az építés eredményének is örül. Ekkor már magasabb rendű, intellektuális örömről beszélünk.

Az óvodás gyermek érzelmei labilisak, valamint polarizáltak. A labilitás azt jelenti, hogy míg egyik pillanatban boldog és kiegyensúlyozott volt, a másik percben már teljes elkeseredettségbe tud süllyedni. Polarizáltak érzelmei, hiszen rendkívül gyorsan változhatnak egyik végletből (túláradó

jókedv) a másikba (sírás-szomorúság). Ezt az életkori sajátosságot nem szabad úgy kezelni, hogy a gyerek szeszélyes, hisztis. Tudatos nevelőként fel kell ismernünk a fentieket, és képesnek kell lennünk a "síró-pityogó" óvodás arcára mosolyt varázsolni. Kezeljük megértéssel, kellő empátiával a gyermek gondjait, és próbáljunk mindenki számára elfogadható alternatívákat adni a megoldásra.

Az óvodáskori érzelmek:

1. Erkölcsi-szociális érzelmek.
2. Intellektuális érzelmek.
3. Esztétikai érzelmek (Berghauer-Olasz,2013,107-108).

Erkölcsi – szociális érzelmek

Az erkölcsi-szociális érzelmek a gyermek társas kapcsolatainak változásában, a szocializáció folyamatában alakulnak ki. Ebben a folyamatban sajátítja el a gyermek a viselkedését szabályozó elvárásokat, tilalmakat, az emberi együttélés szabályait. Kialakul szabálytudata. Az óvodában kapcsolatai bővülnek. Elsősorban az óvodapedagógussal alakulhat ki bensőséges kapcsolata. A szeretet kialakulása után a szeretet elvesztésétől való félelem, később a szabálytudat fogja visszatartani a tiltott és büntetett viselkedéstől (Balogh,2005,143).

Míg a 3 éves gyerek szeretete önmagára irányul, 4 – 5 éves kortól határozottan a hasonló korú társak felé fordul. Már osztolni akar társaival a játékban, és felismeri „a másokkal való együttélés szükségességét. A kezdetben önmagára irányuló szeretet jelentős része most mások felé irányul... úgy szeret másokat, mint önmagát... kifejlődött a „szociális érzés”, azaz tudatosult benne önnön viszonya más emberekhez és most már méltányolja a többiek érzéseit és jogait... Hároméves korában még nem tudja mások helyébe képzelni magát... Saját érzésein kívül más nem volt fontos számára.” (Fraiberg,2009,174-175).

A 4-5 éves óvodás már képes empátiára. Nemcsak a társa, hanem a mese szereplőinek helyzetébe is beleéli magát. Egészséges személyiségfejlődés esetén szimpatizál, együtt érez és azonosul a jóval – antipatikusnak, ellenszenvesnek találja a rosszat.

Erkölcsi ítéletei szélsőségesek és eleinte differenciálatlanok. Egy tett megítélésekor még nem veszi figyelembe a szándékosságot. Egy poharat eltörni éppolyan bűn ha földhöz vágja, mintha véletlenül ejti el. Az okozott kár mértéke dönti el a tett súlyosságát. Jean Piaget szerint csak 8 éves korú gyerek képes ítélezéskor a szándékot figyelembe venni.

A társas együttlét során az óvodás egyre több közös, együttes élményben részesül. Nemcsak érdeklődik a társai iránt, hanem barátokat is választ közülük. Kezdetben a külső körülmények befolyásolják a választását: aki ugyanabban a házban lakik, aki mellette ül étkezéskor. Majd a külső tulajdonságok kerülnek előtérbe: akinek szép a ruhája (ez inkább lányoknál), aki erős (főleg fiúknál). „Leszel a barátom? Adok neked rágót” vagy „odaadom a babámat/autómat”. Végül belső

tulajdonságok alapján választ barátokat: a jó gyerek, akit az óvodapedagógus mindig megdicsér, aki okos, ötlet teli, ügyes és bátor, aki szépen rajzol, épít stb. vonzó a barátválasztáskor.

Óvodáskorban a barátságok legtöbbször felszínesek és nem tartósak. 6-7 éves korban azonban már tartós kapcsolat is kialakulhat két vagy több gyerek között. Ilyenkor előfordulhat, hogy egyikük a másik hiányzása esetén nem találja helyét a csoportban és a korábban megszokott színvonalas játék helyett a magányos semmittevés jellemzi. Csak ritkán fordul elő a későbbi életkorokban is megmaradó barátság (Balogh,2005,144-145).

Óvodáskorban az együttes élmények megjelenésétől az intézményesedés kezdetéig a csoportosulás több szinten mehet végbe.

1. A gyerekek együttlétében pusztán a hely a meghatározó.
2. Az együttmozgás szintjén már a társ mozgása serkenti a csoport többi tagját utánozásra.
3. Míg a tárgy körüli összeverődés fokán a vonzó tárgy lesz a legfőbb motívum.
4. Az aktív társas viselkedés első formája az összedolgozás, mely növeli a csoporton belüli kohéziót (összetartó erőt).
5. Végül megjelenik a tagolódás: alá-, fölé- és mellérendeltségi viszonyok alakulnak ki és megjelenik a vezető a csoportban, aki irányítja a játék folyamatát. A vezető személye változhat (Mérei,1966,68).

Az erkölcsi-szociális érzelmek kialakulásában a nevelő modell-nyújtó szerepe és felelőssége jelentős (Balogh,2005,145).

A gyermek erkölcsi-szociális érzelmei nem csak a mindennapi élet eseményein keresztül fejleszthetők, de szerepjátékkal, bábozással, dramatizálással is (Berghauer-Olasz,2013,108).

Intellektuális érzelmek

A fejlődés eredményeként a gyermek egyre több ismeretre, tapasztalatra tesz szert. Ettől kíváncsisága, tudásvágya csak fokozódik. A kíváncsiság ébrentartásában, a tudásvágy fokozásában a nevelőnek jelentős a szerepe. Az óvodapedagógusnak ki kell használnia a spontán adódó alkalmakat, de tudatosan is teremtenie kell olyan helyzeteket, amelyekben felkelti és fenntartja a gyerekek kíváncsiságát, fokozza tudásvágyukat, pl. élményszerző séták alkalmával.

A növekvő ismeretanyag segítségével egyre több probléma megoldására lesz képes a gyerek, emiatt egyre több sikerélményben lesz része. Természetesen kudarcok is érik. Fontos is, hogy óvodáskor végére kialakuljon a gyermek frusztrációs toleranciája (kudarctűrő képessége). El kell érni, hogy a kudarcot követően a gyermek újra próbálkozzon és újból tegyen erőfeszítéseket a probléma megoldására.

A felfedezés-, ráismerés öröme mellett megjelenik az alkotás öröme (Balogh,2005,145). Ugyanígy intellektuális örömet jelenthet a felfedezés, ráismerés, megismerés, azaz a tudás öröme is,

melyeket elsősorban játékában él át (Berghauer-Olasz,2013,108). A teljesítmény, a jó színvonalú teljesítmény igényessé teszi a gyereket. Formálódik kitartásuk, kialakul feladattudatuk.

Esztétikai érzelmek

A műalkotások, a zene, a versek, a mesék stb. befogadásakor, a természet szépségére való rácsodálkozáskor érzett öröm, a saját alkotás láttán átélt élmények esztétikai élményt, esztétikai érzelmeket okoznak a gyerekeknek (Balogh,2005,145-146).

Az óvodás gyermek – a felnőtt mintáján keresztül – észreveszi és rácsodálkozik a szépre. Gyönyörködteti egy szép virág, egy kellemes dallam, vagy egy hangzatos vers ritmusa is. (Berghauer-Olasz,2013,108). A szép és a csúf, az ízléses és az ízléstelen megítélésének kialakulásában a szülőknek és az óvodapedagógusnak fontos szerepe van. (Balogh,2005,146). A nevelőnek óriási feladata, felelőssége van abban, hogy a gyermek fogékonnyá váljon az élet igazi értékei iránt. (Berghauer-Olasz,2013,108). A szép észrevétele, a rácsodálkozás és az öröm táplálja és formálja a gyermek esztétikai érzékét.

3-4 éves korban a szép jó is, okos is. Az esztétikai, az erkölcsi-szociális és az intellektuális érzelmek még nem különülnek el egymástól. 6-7 éves korra differenciálódnak az érzelmek. Az akarati élet működésének fejlődése – a serkentés és gátlás egyensúlyának kialakulása miatt a nagycsoportos képes uralkodni az érzelmein (Balogh,2005,146).

II. A TÁRSAS KAPCSOLATOK FEJLŐDÉSE

A társas fejlődés olyan kétoldalú folyamat, amellyel a gyerekek egyszerre integrálódnak közösségükbe és differenciálódnak mint különálló egyének. A társas fejlődés egyik oldala a szocializáció – az a folyamat, amelyben a gyerekek elsajátítják társadalmuk normáit, értékeit és ismereteit. A társas fejlődés másik oldala a személyiségalakulás – az a folyamat, amelyben a gyerekek eljutnak azokhoz a sajátos és következetes érzés- és viselkedésmódokhoz, amelyekkel a változatos körülményekre reagálnak (Cole,1997,412).

A 3 éven aluli gyermekeknek elsősorban egy biztos érzelmi bázist adó felnőtt szerető közelségére van szüksége. Ez pedig elsőként és legelső sorban az édesanyját, édesapát, illetve a gyermek mindennapi nevelésében aktívan résztvevő néhány felnőttet jelenti (Berghauer-Olasz,2013,112). Szociális kapcsolatokat alakít ki, elsősorban a családtagokkal, illetőleg azokkal az emberekkel, akikkel nap, mint nap találkozik. Idegen gyermekeket csak egészen futólagosan választ játszótársakul (Dr.Günter,1964,137-138). A bölcsődei gyerekcsoportban megfigyelhető, hogy a gyerekek csupán egy helyen, egymás mellett, de jellemzően nem egymással játszanak. Később, a 3. életévhez közeledvén, elkezdődik a kortársak figyelése, megfigyelése, majd utánzása. Ezt megelőzően azonban sokkal inkább a felnőtt tevékenységét figyeli és utánozza, hiszen a gyerekek sokkal inkább felnőtt-, mint gyerekcentrikusak (Berghauer-Olasz,2013,112).

A gyermek előbb figyeli meg a felnőtt személyeket, mint a vele egykorú vagy fiatalabb gyermekeket. Körülbelül négyéves korban azonban már ezek is számba jönnek, mint társasági partnerek. Az óvodásgyermekben élénk társulási törekvés kezd kialakulni. Kapcsolatot igyekszik teremteni más gyermekekkel. A közös tevékenység legfontosabb formája a játék (Dr.Günter,1964,138). Összedolgozásról beszélhetünk, ha pl. egyszerre, egy időben egy épületet építenek a gyerekek, ám a szereposztás, az egyes műveletek tudatos beosztása még nem működik. Az együttműködés arról szól, hogy az előbb említett közösségi tevékenységek minden tekintetben működnek (Berghauer-Olasz,2013,112-113). Az iskola elkezdéséig a gyermek nagy előszeretettel tanúsít a csoportban való szerepjátszás iránt (pl. „iskola”, „család” vagy „hajószemélyzet” és ehhez hasonló). Egyszerű szabály-játékok is („bújócska”, „fogócska”, „rabló-pandúr” stb.) hamar összehozzák a lakóközösség gyermekeit.

A gyermek fokozatosan érdeklődni kezd aziránt, hogy részt vegyen az óvodások közös életében és tanulásában. A szociális kapcsolatok iránt mutatkozó hajlam általában a gyermek fokozódó önállóságán, a naiv öntudat kifejlődésén alapul, és főleg arra vezethető vissza, hogy az irányított szociális érzések (részvét, közös öröm, káröröm, irigység stb.) egyre jelentősebb szerephez jutnak az óvodásgyermek élményeiben. Ezáltal az óvodásgyermek embertársi kapcsolatai színben s változatosságban gyarapodnak. A gyermek, most már képes lesz arra, hogy tudatosan fogjon fel szociális tapasztalatokat, és magatartását ilyen tapasztalatok alapján kezdi irányítani.

Azok a gyermekcsoportok, amelyek – részben az óvoda hatására, részben pedig felnőttek ösztönzése nélkül – keletkeznek, az iskoláskor előtti időkben még csak kevés állandóságot mutatnak. A játszótársakat mindenekelőtt a közös játéktevékenység hozza össze és tartja együtt, de csak egy ideig. A partnert is csak nagyon differenciálatlan módon élik át. Magatartásukat velük szemben többnyire csak külsőségektől (játékszerbirtoklás, a játékszer milyensége, a lakás közelsége stb.) teszik függővé. Csoportöntudatról, vagyis egy meghatározott gyermekcsoportozáshoz való tartozás tudatáról, az óvodásgyermekeknél még csak nagyon utalásszerű formában lehet szó (Dr.Günter,1964,138).

Ami a konkrét műveletek előfázisainak, majd kialakulásának e hosszú periódusa során szembeötlő, az a funkcionális egység, amely átfog minden megismerési, játékos, érzelmi, társas és erkölcsi reakciót (Piaget,2004,105).

A társkapcsolatok fejlődésének legfőbb állomásai az együttlét, az együttmozgás, az összedolgozás és az együttműködés. A kisebbek még elsősorban külsőségek, illetve lényegtelen tulajdonságok alapján választanak maguknak barátot (például azért barátkozom vele, mert szép, fodros szoknyája van), ám ezek a kapcsolatok általában felszínesek és rövid ideig tartanak. A nagyobbak már nem elsősorban külsőségekre alapozva választanak barátot, sokkal inkább a belső értékek szerint. Pl: azért a barátom, mert jószívű, kedves, stb. A nagycsoportosok baráti kapcsolatai az előbbiekből kifolyólag sokkal tartósabbak is, mint kisebb társaiké (Berghauer-Olasz,2013,113).

Az óvodáskorban észlelt legalacsonyabb szintű csoportosulásnak egyetlen meghatározó tényezője van: az együttlét. A gyerekek játékérvényű értelmet tulajdonítanak annak, hogy egy helyen vannak. Az együttességről stabil élményük van. Játékuk tartalma véletlenszerű.

Egy fejlettebb az a csoportosulási forma az együttmozgás. Az egyik gyerek négykézláb megy és utána elkezd ugatni, kutya lett. Egy másik utánozza. Ezután újabb két gyerek ereszkedik négykézlábra, mászik és ugat. Amit az első gyerek csinál azt a többi utánozza, hiába eltávolodnak egymástól és elkeverednek a többiek közé, az egyforma mozgás révén mégis egy csoportot alkotnak. A kölcsönös utánzásból együttmozgás lesz, ez tartja össze a csoportot.

Még fejlettebb az a csoportosulás, amelyik egy érdekes vonzó tárgy körül alakul ki. Ez a tárgy körüli összeverődés ritkán tartós. A fejlődés szempontjából mégis jelentős, mert a tárgy centrumot teremt, s így egy új csoportosulási szerkezet jön létre. De alig nyújt más aktivitást, mint a szemlélődést. Vagy kialakul így a tárggyal való lehetséges játékoknak a szabályozása (s ez már egy másik fok lesz), vagy pedig felbomlik a csoport.

A negyedik fokon a csoportosulás elve megváltozik. A társas kapcsolatok szempontjából az első három fokon a gyerekek passzívak. A kölcsönös utánzás fokozza és fenntartja az együttesség örömeit, tekintet nélkül arra, hogy ezt a hely, a mozgás, vagy a tárgy biztosítja-e. Bármennyit

mozognak azonban, a cselekvés társas jellegű ugyan, de nem irányul a kapcsolat felvételére vagy fenntartására.

Az aktív társas viselkedés első formája egykorúakból álló csoportokban az összedolgozás. Főként építőjátékban figyelhető meg. Az egyik gyerek odaadja a másinak a kockát, az ráteszi a közösnek tekintett építményre, vagy többen egyszerre rakták a kockákat ugyanarra az építményre.

Az összedolgozás során könnyen alakulnak ki szerepek, munkamegosztás vagy egy vezető kiemelkedése folytán. S ez a szerepszerűség jellemzi az óvodában elérhető legfejlettebb csoportképződést, a tagolódást.

Az óvodások spontán csoportosulásainak fejlődésében a meghatározó tényezők hangsúlya változik. A hely, a mozgás és a tárgy csoportformáló alkalmi után a tevékenység és a szerep adják meg az együtteség tartalmát (Mérei,1993,135-137).

A gyerekek közötti társas együttműködés fejlődésével és az ezzel összefüggő művelési fejlődéssel a gyerek új erkölcsi relációkhoz jut el, amelyek a kölcsönös tiszteleten alapulnak és bizonyos autonómiához vezetnek, anélkül persze, hogy el kellene túlozni ezeknek a tényezőknek a hatását az előző tényezők folytatódó hatásához képest. Két fontos dolgot azonban mindenképpen jelezni kell:

Egyrészt a szabályjátékokban a körülbelül 7 éves kortól még el nem ért gyerekek, akik a szabályokat készen kapják az idősebbektől (az egyoldalú tiszteletből eredő mechanizmus révén), ezeket a szabályokat „szenteknek”, érinthetetleneknek és transzcendentális eredetűnek tekintik. A nagyobbak viszont a szabályt a kortársak közötti megállapodás termékének tekintik és elfogadják, hogy módosítható, ha ebben demokratikusan szabályozott konszenzus alakul ki.

Másrészt a kölcsönös tisztelet és a viszonyosság egy lényeges terméke az igazságérzet, amely gyakran a szülők rovására alakul ki (nem szándékos igazságtalanság stb. miatt). Tehát 7-8 éves korban és a későbbiekben még inkább, az igazságérzet még az engedelmességnek is fölébe kerekedik és központi normává válik, amely érzelmi téren egyenértékű azzal, amit a megismerési műveletek terén a koherencia normái jelentenek (olyannyira, hogy az együttműködés és a kölcsönös tisztelet szintjén szembetűnő párhuzamosság van e műveletek és az erkölcsi értékek tagolódása között) (Piaget,2004,104-105).

Nyilvánvaló, hogy mindkét fél egészséges fejlődéséhez szükséges, hogy ne ragadjon meg a szokott szerepében. Mégis, ha túl erélyesen igyekszünk felbontani az ilyen párokat, gyakran tapasztaljuk, hogy mindkét gyerek vigasztalan ilyenkor. Újra meg újra tudomásul kell vennünk, hogy a társas kapcsolatok érzelmi szálai – gyereknél ugyanúgy, mint a felnőtteknél – jóval szövevényesebbek, semhogy kategorikus intézkedésekkel megoldhatnánk a bonyodalmakat. Dicsérő, kritizáló megjegyzéseink, új lendületet adó játékötleink terelhetik szinte észrevétlenül a résztvevőket új igények, új kapcsolatok felé.

Tudnunk kell, hogy a gyors változás nem a felszínes érzelmekkel egyértelmű. A „többé nem vagyok a barátod” kijelentés esetleg csak egy negyedórát érvényes, de a harag, a féltékenység éppen azért feneketlen, mert a kisgyerekeknek még semmiféle tapasztalata nincs arról, hogyan lehet a konfliktusokat megoldani. Csak akkor tudunk segíteni, ha a kirobbanó indulatokat komolyan vesszük. Így tudunk békülésre is nevelni: ha együttérzésünk kíséri az érzelmi viharokat, a dühös vagy kétségbeesett gyerek nyugodt jelenlétünk, egy-egy higgadt megjegyzésünk segítségével végigjárhatja az indulatok útját, és így kijuthat belőle. Ha viszont bagatellizálásunkkal találkozunk, úgy érzi, nemcsak barátja, de a felnőtt is elhagyta. Ezzel egyre hevesebb elkeseredésbe kergetjük, de közben azt tanulja tőlünk, hogy az érzelmek nem fontosak, vagy legalábbis szégyellni kell őket. Hozzátehetjük, hogy ugyanilyen romboló a felnőtt magatartása, amikor a heves ragaszkodás gesztusait megmosolyogja, vagy éppen a barátja mellett kiálló gyereket engedetlenség, cinkosság vádjával, erkölcsi normákra hivatkozva inti le. Mindezt különösen szem elől tévesztik a felnőttek a fiú-lány barátságok esetében. Hol attól féltenek valakit, hogy túl lányos vagy fiús lesz, mert fiú létére csak lányokkal, lány létére kizárólag fiúkkal barátkozik, hol moralizálva károsnak mondják, ha gyerekszerelem szövődik. Nem veszik észre, hogy éppen megbotránkozó ítéletükkel adnak a gyerek érzelmeitől idegen színezetet ezeknek a kapcsolatoknak, élesztenek fel az érintettekben szükségtelen bűntudatot, alakítanak ki a csoportban téves, az érzéseket elferdítő erkölcsi normákat (Gerő,2015,82-83).

2.1. Nevelési különbség a szociális tanuláselméletben

Szemben a pszichoanalitikus elmélettel, a szociális tanuláselmélet a nemhez igazodásnak sokkal közvetlenebb magyarázatát adja. Azokat a jutalmakat és büntetéseket hangsúlyozza, amelyeket a gyerekek a nemüknek megfelelő, illetve azzal ellentétes viselkedésükért kapnak, és azt, miképp tanulják a gyerekek a felnőttek megfigyelésével a nemüknek megfelelő magatartást (Atkinson,1996,87). A gyerekek például megfigyelik, hogy a felnőtt férfiak és nők másképp viselkednek, és hipotéziseket alkotnak arról, hogy melyik a helyénvaló az ő számukra (Kardos,1970,261). A megfigyeléses tanulás lehetővé teszi, hogy a gyerekek utánozzák és ezáltal sajátítsák el az azonos nemű és általuk csodált felnőtt viselkedését. A pszichoanalitikus elmélethez hasonlóan tehát a szociális tanuláselmélet is az utánpótlás és az azonosulás folyamatait hangsúlyozza, de itt az a megfigyeléses tanuláson és nem belső konfliktusok feloldásán nyugszik.

Két fontos szempontot külön is érdemes hangsúlyoznunk a szociális tanuláselmélettel kapcsolatban. A szociális tanuláselmélet - a pszichoanalitikussal ellentétben - a nemhez igazodó viselkedésedet úgy kezeli, mint minden egyéb viselkedést; nem feltételez semmiféle sajátos pszichológiai elveket vagy folyamatokat annak magyarázatában, miként igazodnak a nemüktől elvártakhoz a gyerekek. Továbbá ha semmi sajátos nincs a nemhez igazodó viselkedésekben, akkor azok sem nem elkerülhetetlenek, sem nem módosíthatatlanok. A gyerekek azért igazodnak

nemükhöz, mert történetesen a nem az, aminek alapján a kultúra a jutalmakat és a büntetéseket osztogatja. Ha a kultúra ideológiája kevésbé követelmények meg a nemhez igazodást, a gyermekek kevésbé is igazodnának.

Sokféle adat támasztja alá a nemhez igazodás szociális tanuláselméleti magyarázatát. A szülők valóban különbözőképp jutalmaznak és büntetnek a nemnek megfelelő és az azzal ellentétes viselkedést, és a férfias és nőies viselkedés első modelljeit is ők szolgáltatják. Már a csecsemőkortól a legtöbb szülő különbözőképpen öltözteti a fiúkat és a lányokat, és különböző játékokkal látják el őket (Atkinson,1996,87-88). Óvodás korú gyerekek otthoni megfigyelésekor azt találták, hogy a szülők megjutalmaznak lányukat az öltözködésért, a táncolásért, babával játszásért, de bírálják a tárgyak szétszedését, a futkosást, az ugrálást és a mászást. Ezzel szemben fiaikat a szülők megdicsérik az építőkockával való játékért, de bírálják, ha babával játszik, segítséget kér, vagy akár segítségre ajánlkozik (Aronson,1978,123). A szülők hajlamosabbak több függetlenséget követelni és magasabb elvárásokat támasztani fiúkkal szemben, ugyanakkor kevésbé gyorsan válaszolnak segítségkérésükre, és kevésbé foglalkoznak egy-egy feladat társas mozzanataival. Végül a szülők mind verbálisan, mind fizikailag többet büntetnek a fiúkat, mint a lányokat (Kardos,1970,262).

Néhányan felvetették, hogy a szülők talán nem azért viselkednek másképp a fiúkkal és a lányokkal, mert saját sztereotípiáikat kérik rajtuk számon, hanem egyszerűen csak a két nem veleszületett viselkedési különbségeire reagálnak így (Atkinson,1996,88). A fiúk például több figyelmet követelnek már csecsemőkorukban is, és a kutatások szerint a fiúk veleszületetten nagyobb fizikai agresszióval rendelkeznek, mint a lányok (Kardos,1970,263). Ez megmagyarázhatja, miért büntetnek gyakrabban a szülők fiaikat, mint lányukat.

Ha a szülőkről és a többi felnőttől azt mondjuk, hogy a gyerekeket némi sztereotípiákkal kezelik, akkor a gyerekeket magukat egyenesen "szexistáknak" kell nevezünk. A kortársak sokkal inkább erőltetik a nemi sztereotípiákat, mint a szülők. Sőt azok a szülők, akik tudatosan törekszenek arra, hogy gyermekeiket a hagyományos nemi szerepek sztereotípiái nélkül neveljék (bátorítva őket, hogy mindenféle tevékenységet végezzenek anélkül, hogy azokat férfiasnak vagy nőiesnek minősítsék, és nem hagyományos szerepeket játszva otthon), gyakran megrémülnek, mikor látják, hogy erőfeszítéseiket milyen mértékben ássa alá a kortársak nyomása. Különösen a fiúk bírálják egymást, ha azt látják, hogy a másik „lányos” tevékenységet végez. Azonnal nőiesnek minősítik, ha a másik babákkal játszik, ha sír, amikor megsérül, vagy ha gyengéd aggodalmat érez egy harmadik, síró gyerek iránt. A lányok ezzel szemben nem bírálják egymást, ha a másik „fiús” játékot játszik vagy férfias tevékenységeket végez (Atkinson,1996,88-89).

Mindez egy általánosabb jelenségre mutat rá: kultúránkban a fiúk nőies viselkedésének tabuja erősebb, mint a lányok férfias viselkedéséé. „Puhány” férfinak lenni sokkal kevésbé elfogadható, mint „vagány” nőnek. A négy- és ötéves fiúk sokkal valószínűbben kísérleteznek lányos játékokkal

és tevékenységekkel (babákkal, rúzsozással és hajszaaggal) akkor, amikor senki sem látja őket, mint akkor, amikor egy felnőtt vagy egy másik fiú is jelen van. A lányoknál a megfigyelő jelenléte nem nagyon befolyásolja játékválasztásukat (Forgács,1989,247).

A nemi identitás és a nemhez igazodás magyarázatában a szociális tanuláselmélet az utóbbit hangsúlyozza; azt írja le, miképp sajátítja el és hogyan kezdi preferálni a gyermek a nemének megfelelő viselkedéseket a jutalmak nyomán. Ez a folyamat jóval előbb megindul, mint ahogy a nemi identitás megjelenik. A gyerekek már 2 éves korukban preferálják az azonos nemű kortársakat és a nemüknek megfelelő tevékenységeket, jóval azelőtt, hogy fogalmilag tudatában lennének, hogy ezek a cselekvések a nemek különbségével állnak kapcsolatban (Kardos,1970,263-264). Bár a 2 évesek képesek saját nemüket saját fényképükről azonosítani, és képesek meghatározni egy sztereotipikusan öltözött férfi vagy nő nemét fényképről, nem képesek a fényképeket fiúkra és lányokra szétválogatni, és nem tudják pusztán a neméből kitalálni azt, hogy egy másik gyerek mit szeret játszani (Forgács,1989,247-248).

Körülbelül 2 és fél éves korban azonban a nemek különbségének egy fogalmibb tudatosulása jelenik meg, és ez az a pont, ahol a kognitív fejlődési elmélet belép a képbe, és megmagyarázhatja, mi történik ezután. Az elmélet azt állítja, hogy a nemi identitás döntő szerepet játszik a nemhez igazodásban. A menet a következő: „Én fiú/lány vagyok; ezért fiús/lányos dolgokat akarok csinálni”. Más szóval az a motívum, hogy saját nemi identitásának megfelelően viselkedjek – és nem az, hogy külső jutalmakat kapjon – készteti a gyermeket arra, hogy nemének megfelelően viselkedjen. Ezért önként vállalják a feladatot, hogy magukat – és kortársaikat is – nemükhöz igazítsák (Atkinson,1996,90).

III. JÁTÉK SZEREPE A GYERMEK TÁRSAS KAPCSOLATRENDSZEREINEK FEJLŐDÉSÉBEN

A legfontosabb változás a mentális folyamatokban és a gyermek pszichológiai sajátosságaiban, ami tevékenységre készíteti őt, az a játék, amiben kialakulnak és differenciálódnak új típusú tevékenységek. A játék folyamat során a gyermeknél megjelenik egy szükséglet befolyásolni a dolgokat, tárgyakat, amik körül veszik őt. Ez fejleszti és formálja intellektuális, érzelmi és akarati személyiségét (Pavelkiv,2008,154).

A játék közben megtanulják elfogadni a vereséget; bátorítani azt, aki nem győzött; örülni a sikernek; együtt érezni a másikkal. A játék résztvevői azt is megtapasztalják, hogy vannak játékszabályok, amit minden játékosnak be kell tartani. Eközben jól érzik magukat, különböző módszereket próbálnak ki, beszélgetnek, izgulnak egymásért, küzdenek, versengenek, hogy ők lehessenek a legjobbak és győzzenek. A játék nemcsak szórakozást jelent, ennél sokkal többről szól. A kisgyermek legfontosabb tevékenységi formája, létfontosságú a fejlődéséhez (Patakfalvi,é.n.,1).

A játék hatással van a gyermek értelmi képességeinek fejlődésére, gazdagítja érzelmvilágát, kreativitását és szociális képességeit. Ennek egyik legfontosabb feltétele, hogy a kicsinek lehetősége legyen kortársaival együtt játszani, illetve ő maga szabadon alakíthassa az egyes játékok folyamatát (Skrypchenko,2001,104). Tulajdonképpen a játék elősegíti a finom és a nagy motorikus képességek fejlődését. Erősödnek a gyermek izmai, ami elengedhetetlen a mászáshoz, járáshoz, a tárgyak emeléséhez. A tárgyakkal való manipulálás hozzájárul a tulajdonságai megismeréséhez, és megtapasztalja, hogy mit mire lehet használni (Patakfalvi,é.n.,1). A játékon keresztül a gyermek számos olyan készséget és kompetenciát sajátít el, amely nem csak a későbbi iskolai előmenetelben, hanem felnőttkorban is hasznára válik majd – fejlődik a szókinccse, problémamegoldó képessége és logikus gondolkodása.

A közös játék által fejlődik az óvodáskorú gyerekek kapcsolatteremtő képessége, és megtanulnak igazi csapatjátékosként gondolkodni. Ebben az időszakban már nem csak egymás mellett, hanem pajtásaikkal együtt játszanak – megosztják a szerepeket és a tevékenységeket is.

Amint egyre idősebbé válnak, az interaktivitás és az együttműködés egyre nagyobb hangsúlyt kap és a gyerekek közti kommunikáció is kifinomultabbá válik. Az együttjátás során a gyerekek megtanulják kifejezni gondolataikat, meghallgatni társaikat és önálló véleményt alkotni a világ dolgairól. A játék közben kialakuló változatos helyzetek megtanítják a gyerekeket a megosztás és együttműködés előnyeire is, valamint ezáltal fejlődnek az olyan érzelmekre épülő képességek is, mint a barátság és figyelmesség (Skrypchenko,2001,105-106).

A pszichológusok sok esetben két játéktípust különböztetnek meg: a funkcionális és a szerepjátékot. Az előbbinél a gyerekek a játékokat elsődleges céljaikra használják. A tárgyakat megfogják, labdát dobják, gurítják, építgetnek, rakosgatnak, szerelnek, szét- és összeraknak. A

szerepjátéknál nemcsak arról van szó, hogy a gyermek létrehoz egy történetet a babájához, autójához, hanem az eredeti funkciójától eltérő dolgokra használja a tárgyakat. Például a fakanalat telefonként, vagy dobverőnek használja, vagy az autóval tárgyakat tol a párnája alá, a beszorult játékot az autóval ütogetve, kalapácsként használva, szabadítja ki. Az óvodapedagógusok olyat is tapasztalhatnak, hogy a gyermek, játék közben az autója nevében megszólal és látszólagos beszélgetést folytat a macival, vagy ugyan így bármelyik más játékával.

A pszichológusok szerint ez már magas szintű fejlődést jelent a gyermek kognitív képességeinek fejlődésében, hiszen kialakul a szimbolikus gondolkodás. Az előbbi példa alapján, amikor egy fakanalat használt telefon helyett, akkor a gyermek érzékeli a két tárgy formája közötti hasonlóságot, félre tudja tenni az agyában a fakanálról meglévő ismereteit és képes ideiglenesen felruházni a telefonról vagy más tárgyról már korábban meglévő ismereteivel. Tehát az agyában létre tud hozni egy új, de ideiglenes, elképzelt megjelenítést, amit elkülönít az agyában már meglévő valós információtól.

Ebben az esetben, gondolataiban létrehozott egy fantáziavilágot, amiben nagyszerűen tud élni, tájékozódni. Ebben a szituációban a fakanál egy telefon. Amint abbahagyja ezt a szerepjátékot, azonnal tudja funkciójához illően használni, ételt kavargat vele. A pszichológusok úgy vélik, hogy a szerepjáték fantáziavilága lényeges előzménye annak, hogy az idősebb gyermekek megértik a feltételezett állítások jelentését. A szerepjáték leginkább a gyermek második életévében jelenik meg és sok esetben az ötödik, hatodik évig is eltart (Patakfalvi,é.n.,2-3). Ebben a játék típusban a gyermek saját elképzelése szerint alakulnak a cselekmények. A szerepjáték szerkezeti elemei a következők: szerep, történet, tartalom, szabály, játékcselekmény, szerepbeli és valós kapcsolatok, játéktárgyak és helyettesítő tárgyak. A központi eleme a játéknak a szerep – az emberek viselkedési módja különböző szituációkban, amik megfelelnek a közösségben lévő viselkedési normáknak. (Pavelkiv,2008,157-158). Olyan szerepeket vállal, amelyekről van tapasztalata, emlékképe, élménye, és amelyeket tovább akar éltetni magában. A gyermek szerepvállalását érzelmi motívumok hajtják, ezt nevezzük *azonosulási* vágnak. Óvodáskorban az azonosulási vágya igen erősen ható tényező, de a társadalmi környezet, a nevelői hatásmechanizmus is befolyásolja. Ha jól azonosul a szereppel, lassan mindent megtanulhat, amit tőle elvárnak. Ez a tanulás nem szereptanulás, hanem ezen keresztül bizonyos magatartásformák elsajátítása történik (Perlai,2014,37-38).

Ennek a játéknak a lényegessége abban van, hogy a gondolataiban kell illusztrálnia a különböző tárgyakat, emlékeznie kell a rájuk ruházott szerepekre. Ez lényeges az emlékezet fejlődése szempontjából. Olyan játékokat kell az óvodában az óvodapedagógusnak játszania a gyerekekkel amely jelentősen fejleszti az emlékezetüket, ez lényeges a későbbiekben a sikeres tanulás szempontjából is. Tapasztalható az is, hogy nem okoz problémát a kisgyermek számára, ha nincs

torta, sütemény, fakockával kitűnően helyettesíti ezeket a babatányéron. A valóságban nincs a babatűzhelyen krumplifőzelék, a lábosban lévő víz helyettesíti azt. Ha a gyermekek játékaik során a valódi dolgokat más tárgyakkal helyettesítik, akkor a játék folyamán ezekre emlékezniük kell. Ez nem egyszerű feladat, hiszen a tárgyak gyakran egyáltalán nem hasonlítanak azokra, melyeket időnként szimbolikusan képviselnek (Patakfalvi,é.n.,3).

A szerepjáték segít a gyermeknek megérteni a felnőttek munkájának a motívumait, feltárja társadalmi jelentőségüket. Eleinte a szerepvállalást befolyásolja a szerep külső vonzereje, de a játék folyamán feltáródik a játék jelentősége (a gyermek érti, hogy a nevelő nevel, az orvos gyógyít). A nagycsoportos óvodások körülbelül 10 szerepet birtokolnak, ezek közül 2-3 a kedvenceik lesznek (Pavelkiv,2008,158).

A játék tartalmának elmélyítése a gyermekek fejlettségi szintjében nyilvánul meg a terv elkészítésében és megvalósításában. A második és harmadik életévtől kezdve a játék szituatív lesz, bármilyen megelőző tervezet nélkül. A játék témája a szembetűnő játéktárgytól függ vagy attól, hogy milyen játék foglalja le a kortársakat. Az ilyen játék iránti érdeklődés instabil és könnyen megváltozik. A negyedik életévben a gyermek elkezd megérteni a játék célját, de a cselekvés iránti érdeklődés miatt néha elfelejti ezt a célt, azt mutatja, hogy képtelen egyeztetni tevékenységüket egy közös játékban, nem mindig érti meg partnereit. Az idősebb óvodások előzetesen megvitatják a játék tervet, kiválasztják, de néha saját maguk készítik az eszközöket. A játékaik már hosszabbak, folyamatosan bonyolódik és bővülnek új epizódokkal, mintákkal, személyekkel. Magasabb szintű játék-kreativitást mutatnak, kombinálva a tudást, élettapasztalatokat, megfigyelésekből, könyvekből, felnőtt történetekből, társaikkal folytatott kommunikációból származik. Mindez ösztönzi a gyermek érzelmeinek fejlődését, amelyek a játékterv kialakulásának és megvalósításának folyamatában bonyolódnak, elmélyülnek és tudatosulnak (Ponimanska,2015,329-330).

A szerepjáték segít a gyermeknek megoldani a problémáit. Játék közben könnyebben fel tudja dolgozni a családban történő változásokat. Megfigyelve cselekvéseit képet kapunk az aggodalmairól, félelmeiről, örömről, akár azt is megtudhatjuk, hogy féltékeny-e valakire. A babákkal való játék során a negatív érzelmeit is kiélheti, pl. kiabál a babával vagy megüti. Ilyen esetben semmi féle képen nem szabad a gyermeket megbüntetni a játéka miatt, mivel így tudja magából kiadni a dühét. A legtanácsosabb ilyenkor csak megmutatni a gyermeknek, hogy kell szeretni a babát, szépen viselkedni vele, játszani, nem féltékenynek lenni rá. A játék közben fejlesztjük az érzelmi reakcióit (Patakfalvi,é.n.,4).

A szerepbeli viselkedést szabályok szabályozzák, melyeket a szerep központi magja hoz létre, és a betartásuk nélkül a játék nem történik meg. A gyermek nem úgy cselekszik, ahogy ő akar, hanem a szerepnek és a játék szituációnak megfelelően. A szerepet játszva visszafogja a kívánságait, erkölcsi ítéletet fejez ki.

Az óvodai gyermekkorban a gyermek hozzáállása a játékszabályokhoz változó. Eleinte könnyen megszegi a szabályokat és észre sem veszi, hogy a többiek hogy csinálják, hisz nem érti meg a tartalmát. Majd rögzíti a szabályok megsértését és kifejezi az elégedetlenségét, megmagyarázza a betartásának szükségességét, az élet kapcsolatának logikájára alapozva. Később megérti a szabályokat, betartja őket a szükségességgel magyarázva. Ennek köszönhetően megtanulja kezelni viselkedését (Pavelkiv,2008,158-159).

Szerepeket, tevékenységformákat utánoznak, különféle helyzetekbe kerülnek, gondolkodnak, alkotnak, tevékenykednek, együttműködnek, beleképzelik magukat mások helyzetébe, és még nagyon sok haszonnal jár a szerepjáték.

Jól érzik magukat, hiszen a játék által teremtett képzeletbeli világban következmények nélkül vehetnek részt, miközben sok hasznos tapasztalatot szerezhhetnek. A játék sikert, győzelmet hoz számukra, időnként kudarcot is, de az csak időleges, és megtanulják kezelni, elviselni az esetleges kudarcokat.

A játék során felébred a gyermek tudásvágya, ismeretet sajátít el, örömet érez, átéli az alkotás izgalmát, megtanulja szeretni azt, amit csinál. A játék fenntartja az érdeklődést, segíti a problémakezelést, fejleszti a kommunikációs készséget, a döntési képességet, mások megértését.

Lehetővé teszi a gyermek számára, hogy vidáman, sikeresen tanulhassa a felnőtt viselkedését, hiszen nincsen tétje, a játszott tevékenységnek nincs kockázata számára, tehát feszültségmentes. Játék közben elsajátíthatja a gyermek a különféle kapcsolatokban szokásos kommunikációs formákat, viselkedés-normákat is. (Patakfalvi,é.n.,4-5).

A szerepjáték során a gyerekek között szerepbeli és valós kapcsolatok jönnek létre. A szerepbeli kapcsolatok határozzák meg a szerepek kiválasztását és szétosztását, ezek különböző megjegyzésekben és követelményekben jelennek meg, ami szabályozza a játék menetét. Gyakran a vezér gyermek ráerőszakolja a társaira a nem érdekes szerepeket saját magának kiválasztva a legvonzóbbat és figyelmen kívül hagyva a többiek kívánságait. Abban az esetben, ha a gyerekeknek nem sikerül megegyezni a szerepek szétosztásában akkor a játék szétesik vagy valaki kilép belőle. Minél idősebb egy gyermek, annál erősebben fejezi ki a kortársaival való játék akaratát, annál inkább hajlandó nem kívánt szerepet is eljátszani csak azért, hogy a többiekkel együtt játszon. Ezért neki vissza kell fognia a kívánságait, figyelembe kell vennie a többi gyermek akaratát (Pavelkiv,2008,160).

3.1. A pozitív érzelmi viszonyok alakítása játékkal

A gyermek erkölcsi fejlődését a spontán és a tudatos hatások irányítják, tempóját az életkor sajátosságai, a gyermek egyéni fejlettsége, fejlődési üteme befolyásolhatja. A nevelés során az erkölcsi szokások, helyes viselkedésformák alakításához, ennek folyamatához meg kell teremtenünk – szülőnek, pedagógusnak egyaránt – azokat a feltételeket, amelyek között a gyermek,

a ma gyermeke megtanulhat igazodni a változó világhoz, képessé válik az új szeretetére, a feladatok, a döntések megfogalmazására, illetve elfogadására (Perlai,2014,15).

Az egyik leghatékonyabb eszköze az erkölcsi nevelésnek a játék, hiszen ő felel a gyermekek igényei és érdekeiért, hozzájárul a függetlenségük, kreativitásuk, improvizációs képességük, önellenőrzésük megnyilvánulásához. A játékban a gyermek aktívan megismeri a környezetét, emberek közti kapcsolatokat, a magatartási szabályokat és normákat, önmagát és képességeit, megérti a kapcsolatait másokkal. A játék célszerűsége lehetővé teszi számára, hogy kiválassza a szükséges eszközöket, játékokat, játék társakat, játéktervet készítsen, kapcsolatba lépjen a kortársaival.

A játékot az óvodai pedagógiai folyamatban nemcsak úgy használják, mint a tudás formálásának az eszközeként, de még az erkölcsi képzet és érzések nevelésére is, önállóság fejlődésére, kezdeményezések és felelősségvállalására. A gyermek a játékban a lelki életét mutatja be.

A korai életkorban a játékból a tárgyi tevékenységbe váltást csak az a gyermek tudja, amelyik képes a felnőttekkel beszélgetni. Azzal hogy a játék által megvalósított törekvését és a felnőttek életéhez való kapcsolódását a gyermek valóra váltja , teljesíti ama kívánságát, hogy olyanná váljon mint a felnőttek. A játék folyamatában a pedagógus közvetlen behatása nélkül elsajátítja az emberi kapcsolatok normáit, erkölcsi értékeit. A gyerekek maguk választják meg a játék témáját, kibontakoztatják a történetet a saját tapasztalásaik, tudásaik és készségeik alapján. A való élet megjelenítésével a játék a gyermekek kommunikációjának legaktívabb területe, mialatt megosztják egymással gondolataikat, tapasztalataikat és tudásukat a felnőttekről, értékelik magukat és másokat, kifejezik saját erkölcsi ítéleteiket és ezzel befolyásolják egymást. A játék megtanítja a gyermeket, hogy számoljon másokkal (ez lehetetlen, ha a gyerekek nem értenek egyet a cselekvésükben), fejleszti az erkölcsi érzelmeket (Ponimanska,2015,229-230).

A kölcsönös megértés szükséges ahhoz, hogy a gyermekek együtt tudjanak játszani. Ennek elérése érdekében olyan játékokat kell velük játszani, amiben ez a képességük fejlődik. Ilyen például az a játék, aminek a címe Gondolkodásunk. A játék lényege, hogy a gyermekeknek el kell gondolkodniuk azon miért jó tudást szerezni, ezt követően pedig azon miért rossz, ha valaki tudatlan. Ezt követően a gyermekek, az óvónővel együtt kitalált mesét kreálnak arról, hogy egy bölcsesség és a tudás hogyan győzheti le a tudatlanságot. Ezt a játékot nagycsoportos, 5-6 éves ovisokkal tanácsos játszani, melyben az együtt gondolkodás, a közös fantázia élménye, egymás gondolatainak egy csokorba fűzése, a gyermekek társas kapcsolatrendszerét, és a pozitív érzelmi viszonyok alakulását fejleszti (Matsenko,2012,176).

A játékelmény mély nyomot hagy a gyermek tudatában, hozzájárul a jó érzések kialakulásához. A játékban kinyílik a gyermek lelki világa, erkölcsi fejlettségének a szintje (Ponimanska,2015,230).

IV. A POZITÍV TÁRSAS KAPCSOLATOK ALAKÍTÁSÁNAK VIZSGÁLATA A

BEREGSZÁSZI 4. SZ. ÓVODÁBAN

Kutatásomban arra vállalkozom, hogy megvizsgáljam, a Beregszászi 4. sz. óvoda magyar tannyelvű vegyes csoportjába járó, 5-6 éves korú gyermekek társas viszonyainak és érzelmi kapcsolati rendszereinek a fejlettségét, valamint azt, hogy mely mértékben befolyásolható a gyermekek egymáshoz való viszonyulásaik pozitív fejlődése.

A Beregszászi 4. sz. óvodában kaptam lehetőséget arra, hogy a dolgozatomhoz szükséges gyakorlati vizsgálatokat és fejlesztői foglalkozásokat elvégezhessem. Azért esett a választásom erre az óvodára, mert a pedagógiai gyakorlat hospitálását itt töltöttem, és nagyon jó élményeket, benyomásokat szereztem az óvoda gyermekközösségében és a pedagóguskollektívában. Bízom abban, hogy úgy tudom sikeresen megoldani a dolgozat által elővetített feladataimat, ha egy ismerős közegben végzem el azt. Nagyon hálás vagyok, az ott dolgozó óvodapedagógusoknak, Birta Gabriellának és Hnatik Tündének, akik a tudásukkal, gyermekismeretükkel támogatták a munkámat. Mind a ketten aktívan segítettek a dolgozathoz szükséges felmérés elvégzését, és a projekt levezetése folyamán is tapasztalatukkal segítettek a munkámat.

Az óvoda 1948-ban épült, 3 csoportos óvodaként működött a szovjetrendszer idejében. Akkoriban az édesanyák számára nem biztosította az állam, hogy otthon nevelhesse három éves koráig a gyermekét. A szülőknek kötelezően dolgozniuk kellett. Sok édesanya gyári munkás lévén három műszakban dolgozott. Nagyszülők hiányában arra kényszerültek, hogy gyerekeiket éjszakára is az óvodában hagyják. Többek között ezt az igényt elégítette ki a 4 számú óvoda is azzal, hogy éjszakai ügyeltekben 24 órás ellátást biztosítson a bent maradó gyermekek számára heti 6 napban. Az óvodában, a rendszerváltást megelőzően az oktató-nevelői folyamat orosz nyelven történt, majd az oktatás nyelve az ukrán lett.

1996-ban lehetőség nyílt egy magyar nyelvű csoport megnyitására. 2000-től a gazdasági nehézségek és a gyermeklétszám létszámcsökkenés miatt a három csoportos óvoda átstrukturálódott 2 vegyes csoportú óvodává lett, az egyik csoportban magyar nyelven, a másikban pedig ukránul nyelven beszélgetnek, kommunikálnak a gyermekekkel. Jelenleg az intézményben 4 szakképzett óvodapedagógus, 1 igazgatónő, 1 zenenevelő, 1 ápolónő, 2 dada, 2 szakács, 1 udvarmester és 1 fűtő dolgoznak. A magyar csoport létszáma 30 fő, míg az ukráné 24 fő. A magyar állam támogatásával 2017. szeptember 25. elkezdték az intézmény felújítását és korszerűsítését. Ebbe bele tartozott a nyílászárók, tető és a bútorok cseréje, az épület hőszigetelése. Az udvaron létrehoztak egy nagyobb fedett teraszt és 2 nagy hintával is bővült az udvaron elhelyezett játékok száma. A felújítás Orosz Ildikó, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola rektora és a Pedagógus Szövetség elnöke felügyelete, irányítása mellett folyt. 2018. áprilisában történt meg a felújított óvoda hivatalos átadása. A gyerekek nagy örömmel vették birtokukba a szép, higiénikusan kialakított épületet.

A hipotézis bizonyítását 3 fázisban végeztem el, amely két állapotfelmérésből és egy fejlesztői gyakorlatsorból, úgynevezett projektből tevődik össze.

4.1. A vizsgálat előkészítése

A felmérés objektivitása érdekében kérdőíves módszert alkalmaztam. Összeállítottam egy kérdőívet *A gyermek pozitív társas kapcsolatának fejlettségi szintje a vele egykoriakkal* címmel (1. számú melléklet). A kérdőív összeállításának alapkoncepcióját a Diedov O.: „Diahnostyka hotovnosti ditei do shkoly” szakirodalmi forrásból vettem (Diedov,2014,39).

Ebben a kérdőívben az óvoda gyermekek társas kapcsolatokban való érzelmi viszonyait lehet meghatározni. Ehhez a gyerekeket legjobban ismerő felnőtt különböző tevékenységekben való megfigyelései alapján kell kitölteni. A kérdőívben szereplő kijelentésekből megtudhatjuk, minden egyes gyerekről külön-külön, hogy:

- milyen mértékben képes bekapcsolódni a közös játékba más gyerekekkel
- milyen mértékben képes kedvesen viselkedni más gyerekekkel
- milyen mértékben képes megosztani játékait és egyéb eszközeit más gyerekekkel
- mennyire fejlett a segítségnyújtási készsége
- milyen mértékben törekszik a közösségben való dominanciára
- milyen mértékben fejlett a barátkozási készsége
- milyen mértékben fejlett a kommunikációs készsége a gyermek közösségben
- milyen mértékben törekszik a vezető szerepére a gyermek közösségben
- milyen mértékben törekszik arra, hogy kivonja magát a csoportos együttműködésből
- milyen mértékben bizalmatlan a gyerekekkel, csak felnőtt jelenléte ad neki biztonságot

A kérdőív kiértékelése úgy történik, hogy a kijelentésekre adott pozitív válaszok összesítéséből egyfajta színtelemzés alakul ki. Ennek értékelését és meghatározását a kérdőívhez tartozó *Elemzési kulcs* alapján kell kielemezni (Diedov,2014,39). Az értékelés után ezáltal megtudhatjuk, hogy a gyermekek társas kapcsolatok viszonyrendszereiben milyen okok lehetnek a háttérben arra vonatkozólag, hogy nem képes vagy nehezen képes érzelmi viszonyulásait kialakítani a csoporttársakkal.

Elemzési kulcs

A gyermek pozitív társas kapcsolatának fejlettségi szintje a vele egykoriakkal

Elért pontszám	Fejlettségi szintek
7-10	a gyermeknek komoly kommunikációs nehézségei vannak, ami a más gyerekekkel szembeni negatív attitűdökhöz kapcsolódik, ezek a nehézségek lehetnek az iskolai osztálytársaikkal való kapcsolatokban
4-6	a nehézségeket az okozza, hogy képtelenek kapcsolatba lépni társaikkal, gyakran a kommunikációs tapasztalat hiánya vagy bizonytalanságuk miatt

1-3	a kommunikáció nehézségei szituációs jellegűek vagy a gyermek egyes sajátosságai miatt történik, amelyeket általában a gyermekcsapat hatása javít
-----	---

1. számú táblázat

A kérdőív a kutatás számára nagyon fontos helyzetfelmérői és állapotfelmérői funkciót tölt be. A projekt megvalósítása előtt szükséges volt megállapítani, hogy a gyermekek kapcsolatrendszerei milyen fejlettségi szinten vannak. Ugyanakkor ez a kérdőív alkalmasnak bizonyult arra is, hogy a projekt fejlesztői folyamata után ismételt felméréssel megvizsgálható legyen a gyermekek kapcsolatrendszerében történt változás.

A dolgozatban előrevetített hipotézis értelmében az a feltételezésünk, hogy a gyermekek egymáshoz való érzelmi viszonyulásában a projektek módszerrel lehet a leghatékonyabb pozitív változásokat elérni. Ezért egy projektet dolgoztam ki Tavaszi virágok címmel, amelyben 5 napra lebontott eseménysorozatot terveztem, különböző tevékenységi formák összerendezésében, hogy a csoportban együttműködő gyerekek érzelmi viszonyulását és megnyilvánulásait más helyzetbe hozzam és ezáltal fejlődést, változást érjek el.

A projekt kidolgozásához 2 irodalmi forrást használtam: Körmöci Katalintól Projektmódszer az óvodában című munkáját és Golyán Szilvia szerkesztésében Óvodai tevékenységi formák (foglalkozások) tervezete című kiadványát.

A teljes projektet 5 napra terveztem.

4.2. A vizsgálat folyamata

Első vizsgálat

Első lépésként megkértem Birta Gabriellát és Hnatik Tündét, hogy töltsék ki a fentiekben bemutatott kérdőívet 10, 5-6 éves korú, gyerekekre (*1. számú melléklet*). Megkértem, hogy minden gyerekekre, mind a ketten tapasztalataik, megfigyeléseik alapján, a kérdőív kijelentéseinek megfelelően jelöljék be az adott gyerekekre jellemző viselkedési formákat. Felhívtam az óvónők figyelmét arra, hogy csak akkor tegyenek bejelölést a kijelentés melletti rubrikába, ha ez kimondottan jellemző a gyerekekre.

A kérdőívek begyűjtése után egyenként kielemeztem. A kapott értékeket a táblázatokba rendeztem, hogy a projekt hatásait megelőző állapotról objektív bizonyítékot kaphassak, melynek segítségével a változások mértéke és irányai dokumentálhatókká váljanak.

Második lépésként kidolgoztam egy projekt-tervet „Tavaszi virágok” címmel, mely a csoportban kialakult társas kapcsolatok fejlesztését célozza meg.

A folyamat jobb áttekinthetősége érdekében az alábbiakban ismertetem a projekt tervét és teljes tartalmát. A fejlesztői programsorozat ugyan ebben a csoportban került lefolytatásra, és nemcsak az 5-6 évesek vettek benne részt, hanem a teljes csoport.

Projekt tartalma

A projekt résztvevői: vegyes csoport 24 fő

Időpont: május 2-10-ig

Időtartam: 5 nap

Célok: közös játék öröme, önállóság kiteljesedése, gyerekekkel közös játék virágok felhasználásával, szabálytudat kialakítása, a szociális képességek fejlesztése: társas kapcsolatok, pozitív beállítódás, természettudományos ismeretek megalapozásával, a verbális képességek fejlesztése: verbális kommunikációs készség, értelmi képességek fejlesztése: beszélgetés tevékenykedtetés során, kombinációs készség kreativitás és a kézügyesség fejlesztése, nagymozgások fejlesztése

<u>Rajzolás, mintázás, kézi munka</u> <ul style="list-style-type: none">– Pitypang készítése szalvétából– Pitypang koszorú készítése– A 3 pillangó mese illusztráció– Tulipánhajtogatás– Pillangóhajtogatás– Felhő, ház, nap és levél festése– Feladatlapon rajzolás	<u>Gondozási tevékenységek</u> <ul style="list-style-type: none">– A környezet rendje, megóvása– Kézmosás, higiénia– Virágok gondozása– A ruha rendezettsége, tisztasága, megóvása– Fésülködés	<u>Matematikai tartalmak</u> <ul style="list-style-type: none">– Virágok összehasonlítása– Halmazok alakítása– Számlálás, több-kevesebb– Nagyobb-kisebb összehasonlítása– Virágok megszámolása feladatlapon
---	---	--

<u>Játék</u> <ul style="list-style-type: none">– Találós kérdések– Memóriajáték szaglás után– Ennek a kislánynak nem jutott párja
--

<u>Vegyes csoport</u>
<u>Tavaszi virágok</u>
<u>Tevékenységek tartalma</u>

<u>Munka jellegű tevékenységek</u> <ul style="list-style-type: none">– Koszorú fonás– Kézimunka a foglalkozáson– Virág szedés– A csoportszoba átrendezése

<u>Környezeti tartalmak</u> <ul style="list-style-type: none">– Tavaszi virágok megismerése, színe, illata, jellemzői– Tisztaság, rend– Mi kell a fejlődő növények fejlődéséhez– A növények élete tavasszal– Az időjárás hatása az élőlényekre

1. Ismerjük meg a tavaszi virágokat
2. Pitypang a gyermekek öröme
3. A pillangók barátsága
4. Legyünk mi is pillangók
5. Tavaszi virág futam

<u>Mese-vers</u> <ul style="list-style-type: none">– Gyárfás Endre: Májusi koncert– Péter Erika: Pitypang– Devecsery László: Pitypang– Tompa Mihály: A pitypang meséje– Jékely Zoltán: A három pillangó
--

<u>Mozgás</u> <ul style="list-style-type: none">– Nyuszi hopp– Békaugrálás– Váltóverseny– Lufi egyensúlyozás– Lufi dobálás

Értékelés-önértékelés

<u>Ének, zene, énekes játék</u> <ul style="list-style-type: none">– Gryllus Vilmos: Pitypang– Én kis kertem kerteltem– Beültettem kiskertemet– Tavaszi szél

A projekt 1. napja

A tevékenység tartalma: megismerkedés néhány késő tavaszi virággal, kultúrnövények és vadnövények

A tevékenységek célja: néhány tavaszi virág megismerése, védelmük fontosságának bemutatása

A tevékenység feladatai: fogalomismeret bővítése, megfigyelő képesség, következtetés, szókincsbővítés, emlékezet- és beszédképesség fejlesztése

A tevékenység típusa: komplex foglalkozás

A tevékenység eszközei: gyöngyvirág, bazsarózsa, bodza és akácfa virága, kendő

A tevékenység várható menete

Kezdő szakasz

Képzeljétek el gyerekek, ameddig jöttem ide hozzátok, egy csomó szép virág mellett elmentem és arra gondoltam a legszebbekből hozok nektek is megmutatni. 4 féle virágot hoztam ma ide nektek, gyöngyvirágot, bazsarózsát, bodzát és akácfának a virágját. Szeretnétek felvonulni a virágokkal?

Fő rész

Kezdetben kiválasztjuk ki melyik virág lesz és kik maradnak a nézőtéren. Néhányan felvonultok a kezetekben egy virággal, a többiek pedig lesznek a nézők. Innentől idáig kellesz majd lépkednek a virággal. Az első virágunk, amelyik felvonul az a gyöngyvirág. Ő kultúrnövény, szereti az árnyékos helyeket és az erdőben is találkozhatunk vele, egy ágon sok apró fehér harang formájú virága van, és hosszú széles a levele, különleges az illata, gyöngyvirág illata van. Gyöngyvirágok menjetek oda a nézőkhöz had szagolják meg, milyen különlegesek is. A következő a bazsarózsa. Ő is kultúrnövény, alacsony bokorban virágzik, a leggyakrabban rózsaszínű, szép nagy a virágja és sok-sok szirma van. Most pedig had szagolják meg a nézők is. A következő a bodza virága. Ő már vadnövény, a természetben lehet vele találkozni. Szirupot és limonádét szoktak belőle csinálni. Bokron virágzik, és nagyon sok vitamin van benne. Erős és különleges illata van, szagoljátok meg. Az utolsó az akácfa virága. Ez is vadnövény. Nagyon kell vele vigyázni, mert a szárán tüskék vannak. Egy ágon sok fehér virág van és a nektárját nagyon szeretik a méhecskék, abból csinálják a finom mézet. Különleges az illata, szagoljátok meg. Tapsoljuk meg a virágokat, nagyon szépek voltak. A virágokat pedig vázába kell most tenni, hogy tovább szép legyen, mert fontos nekik, hogy vizet kapjanak.

Gyárfás Endre Májusi koncert című vers meghallgatása és megbeszélés.

Trombitanárcisz trombitál,
orgonabokor orgonál,
harangvirág csendül,
virágoskert zendül.

Erősítő sem kell ide:

szállnak a hangok messzire.

Hallja falu, város:

muzsikál a május.

Melyik hónapról van benne szó? Milyen virágokra emlékeztek belőle?

Beszélgetés, mi kell a fejlődő növényeknek a fejlődéshez, az időjárás hatása az élőlényekre. Mit gondoltok milyen időjárás jellemző tavasszal? Szerintetek a kertben lévő virágok és növényeknek mire van szükségük, hogy szépen tudjanak nőni és nyitni? Mi történik a virággal ha sokáig nem kap vizet? Halmazok alakítása: bokron és nem bokron termő, sok apró virág és egy nagy, kultúrnövény és vadnövény. Megszámoljuk, hol miből van több vagy kevesebb.

A virágok felismerése találós kérdések alapján. Én elmondom a találós kérdést a gyerekeknek pedig rá kell mutatni és meg kell nevezni a megfelelő virágot.

Találós kérdések:

1. Minden május elején virulok
Sok-sok apró fehér virágom van
Egy száron van egy csomó virágom. (gyöngyvirág)
2. Sok gyerek ismeri a nevemet
De májusig elbújok
Bokorban virágzok és jó barátom a rózsza
Egy virágomnak nagyon sok szirma van. (bazarózsza)
3. Vadnövény vagyok,
de nagyon erős az illatom.
Szirupot szoktak a virágomból csinálni,
vajon ki lehetek? (bodza)
4. Vigyázz velem, mert sok tüském van
de finom az illatom
és a méhek is nagyon szeretnek. (akácfa virága)

Tavaszi játék, *Én kis kertet kerteltem*. Egy nagy körbe állva ismerkedünk meg a játék szövegével, dallamával és mozgássorozatával. Addig játsszuk, ameddig élvezik a gyerekek.

Én kis kertet kerteltem,

Bazarózsát ültettem

Szél, szél fújdogálja

Eső, eső veregeti, hú!

Memóriajáték szaglás után. Az egyik gyermek szemét bekötve, megszagolja az egyik virágot és meg kell mondania melyik virág az. Fontos, hogy a többi gyerek addig csendben várjon.

Ezt követően játsszunk még egy játékot, a *Beültettem kiskertemet a tavasszal*. Alkotunk egy nagy kört és kiválasztunk egy gyereket, aki a körön kívül lesz. Az első versszaknál mindenki megy körbe, a másodiknál pedig csak az a gyermek, aki kívül maradt és a dal végén megáll. Rábök az előtte lévőre és elkezd futni, az aki a körben állt elindul a másik irányba, és az nyer aki hamarabb ér be a körbe. Aki kint maradt ő lesz a következő, és így tovább. Addig lehet játszani ameddig a gyerekek élvezik.

Beültettem kiskertemet a tavasszal,
Rózsa szegfű, liliom és rezedával,
Ki is nyíltak egyenként, el szeretném adni mind,
De most mindjár!
Én megveszem virágodat, ha eladod,
Ha az árát te magad is nem sokallod,
Versenyfutás az ára, fussunk egyet utána,
De most mindjár'!

Befejező rész

Néhány kérdéssel fejezem be.

- Hogy érezted ma magad?
- Mi volt a legérdekesebb számodra?
- Mi tetszett nektek ma?
- Milyen érzések keltek benned a foglalkozáson?
- Miért volt jó együtt játszani?

A projekt 2. napja

A tevékenység tartalma: a pitypang a gyermekek öröme

A tevékenységek célja: közelről megismerkedni a pitypanggal

A tevékenység feladatai: fogalomismeret bővítése, verbális emlékezet-, nyelvi kifejező képesség-, képzelet-, finommotorika-, figyelem-, szókincs- és beszédképesség fejlesztése

A tevékenység típusa: komplex foglalkozás

A tevékenység eszközei: A4-es lapok, krepp papírból karikák, ragasztó, pitypang szára és levele kivágva és sablon, ceruza, olló, pitypang

A tevékenység várható menete

Kezdő szakasz

Ma egy olyan növényről fogunk beszélgetni, ami itt az udvaron is van és bárhol lehet vele találkozni. Ez pedig a pitypang. Elmondom Péter Erika Pitypang c. versét és keresünk, szedünk ilyen vadnövényt.

Fő rész

Mindenki szed virágot és megpróbálunk koszorút vagy láncot fonni belőle. Miután ezzel végeztünk eljuttatjuk Devecsery László Pitypang c. versét (2. számú melléklet).

Ezt követően elmesélem Tompa Mihály A pitypang meséje c. mesét (2. számú melléklet).

Megbeszéljük a mesét. Miről szólt a mese? Hogy jött el a tündér a kerti virágoktól? Mit kért a pitypang a tündértől?

Miután megbeszéltük, krepp papírból pitypangot készítünk. Egy lapra rá ragasztjuk a virág részt, ami több krepp papír összekapcsolva és azt kell fel emelni, hogy virág legyen belőle. Majd a szárát és a levelét is rá kell ragasztani a lapra.

Meghallgatjuk Gryllus Vilmos Pitypang c. dalát. Megtanuljuk a dal szövegét. Elénekeljük és táncolunk rá a pitypangokkal.

Zöld mezőben sárga pötty,
pitypang nőtt a fű között.
Kék mezőben sárga láng,
égből süt a Nap reánk.
Egyre jobban tűz a Nap,
réten pitypang áradat.
Nincsen már se zöld, se kék,
sárga lett a föld s az ég.

Befejező rész

Hogy éreztétek ma magatokat? Milyen volt koszorút fonni? Mi tetszett ma a legjobban?

A projekt 3. napja

A tevékenység tartalma: A 3 pillangó mese feldolgozása

A tevékenységek célja: csoportos munka fejlesztése mese által

A tevékenység feladatai: fogalomismeret bővítése, megfigyelő képesség, szókincsbővítés, emlékezet-, beszédkésztség-, finommotorika-, képzeleterő-, türelem- és tolerancia fejlesztése

A tevékenység típusa: komplex foglalkozás

A tevékenység eszközei: színes papír, színes ceruza, nagy lapok, madzag, hurkapálcikák, ragasztó, olló, ceruza, radír

A tevékenység várható menete

Kezdő szakasz

Képzeljétek el gyerekek, ameddig jöttem ide felé rám szállt egy pillangó és elkísért egészen az óvodáig, és mesélt nekem egy történetet. Arra kért, hogy nektek is meséljem el. Szeretnétek hallani?

Főrész

Elkezdem mesélni Jékely Zoltán *A 3 pillangó* című meséjét, bábozás segítségével (3. számú melléklet). Papírból készült három pillangót és három tulipánt felhasználva. A mesét követően megbeszéljük a mesében történeteket. Tetszett nektek ez a mese? Szerintetek jól tették a pillangók, hogy nem hagyták ott a barátjukat? Mit gondoltok, milyenek voltak a tulipánok? A napocska mit csinált amikor a pillangók hívták őt? Igen, ez a három pillangó nagyon jó barátok, és bármilyen baj van, ők nem hagyják ott egymást a bajban.

A megbeszélés után a gyerekek közösen készítenek egy illusztrációt a meséhez. Egy nagy lapra festenek 3 pillangót és 3 tulipánt, a mesében szerepelt színek szerint.

Eszközők készítése a következő napi dramatizáláshoz. Közösen készítenek pillangókat, tulipánokat, felhőt, házat, napocskát és levelet.

Ezt követően eljátsszuk az *Ennek a kislánynak nem jutott párja*. A kör közepén valaki áll. Éneklik:

Ennek a kislánynak nem jutott párja, jaj de megharagszik. Majd máskor jut néki, jobban iparkodik. (Aki a kör közepén van az szembe halad a körbe)

Kácsa-kácsa piros kácsa, ki a párját nem találja, keressen magának. (Ennél a résznél mindenki párt választ és forognak, utána ellenkező irányba)

Akinek nem jut pár az lesz középen.

Befejező rész

- Hogy éreztétek ma magatokat?
- Mi volt a kedvenc részetek?
- Milyen érzés volt közösen dolgozni valamin?

A projekt 4. napja

A tevékenység tartalma: A 3 pillangó mese dramatizálása

A tevékenységek célja: Közös élményként átélni a mesét

A tevékenység feladatai: megfigyelő képesség, emlékezet-, beszédképesség-, finommotorika-, képzeleterő-, türelem- és tolerancia fejlesztése

A tevékenység típusa: komplex foglalkozás

A tevékenység eszközei: papír pillangók, papír tulipánok, rajzok házról, levélről, napocskáról, felhő esővel, hurkapálcikák, A2-es lap, ceruza, feladatlapok

A tevékenység várható menete

Kezdő szakasz

Emlékeztek a tegnapi mesére? A 3 pillangó történetére? Ma szeretném veletek eljátszani ezt a mesét. Mindenki kap egy szerepet a meséből. Valaki lesz a napocska, a felhő, a házikó, a levél, a tulipánok és a pillangók.

Fő rész

Kiosztom a szerepeket és mindenki elfoglalja a helyét a mese alapján. A nagyobbak kapják a szöveges szerepeket, a kisebbek pedig a többit. Ezt követően eljátsszuk a mesét és én leszek a mesemondó.

Miután befejeztük a dramatizálást feladatlapokkal foglalkozunk, amiket közösen kell megoldani. Az elsőn pontokat kell összekötni, de ehhez párban kell dolgozni (4. számú melléklet). A következőn pedig meg kell számolni a virágokat és annyi pontot kell mellé rajzolni, itt már egy asztalnál ülőknek kell együtt dolgozni (5. számú melléklet).

Befejező rész

- Hogy éreztétek ma magatokat?
- Milyen volt eljátszani a mesét?
- Milyen érzés volt közösen megoldani a feladatot?
- Könnyű vagy nehéz volt csapatban rajzolni?

A projekt 5. napja

A tevékenység tartalma: tavaszi virág futam

A tevékenységek célja: együttműködést növelni versengő játékokkal

A tevékenység feladatai: megfigyelő képesség fejlesztése, következtetés, együttműködés-, emlékezet-, nagymozgás-, ügyesség-, gyorsaság- és gyors reakció fejlesztése

A tevékenység típusa: komplex foglalkozás

A tevékenység eszközei: annyi nyaklánc ahány gyermek van pillangó és bazsarózsa medállal, 2 szék, 2 játék, lufik

A tevékenység várható menete

Kezdő szakasz

Ma egy nagyon érdekes játékot fogunk játszani. Alkossunk 2 csoportot. Az egyik a tulipán csapat lesz a másik pedig a bazsarózsa csapat. Vegyesen nagyok és kicsik.

Fő rész

Beállunk szépen két sorba, külön a pillangók és külön a bazsarózsák. Az első játék, amit játszani fogunk, az a *nyuszi hopp*. Egymás után kell a szélig úgy elugrálni, mint a nyuszi. Hogy ugrál a nyuszi? Amikor az első visszajött akkor indul a következő, és így végig ameddig nem volt mindenki.

A következő játék a *békaugrás*. Hasonlóan kell, mint az előbb, csak most úgy kell ugrálni mint a béka. Hogy ugrál a béka? Úgy bizony.

A harmadik játéknak a neve *váltó verseny*. Most jobban össze kell dolgozni. Aki az első elveszi a székről a játékot és vissza szalad vele, oda adja a következőnek. Ő pedig szalad és vissza teszi a székre és vissza szalad. A következő pedig megint elveszi és oda adja az utána lévőnek, és ez így végig ameddig körbe nem érünk.

A következő játék neve a *lufi egyensúlyozás*. Most magasság szerint álljatok párba. Álljatok egymással szembe és fogjátok meg egymás kezét. A hasatokkal meg kell tartani a lufit, hogy ne essen le, és nem szabad a kezetekkel hozzá érni. Így óvatosan, oda figyelve el kell mennetek a szélig és vissza, utána oda adni a lufit a következő párosnak.

Az utolsó játék pedig, a *lufi dobálás*, de ebben is van egy furfang. A 2 csapat alkosson 2 kört és fogjátok meg egymás kezét. Próbáljátok meg úgy fent tartani a levegőben a lufit, hogy nem engeditek el egymás kezét.

Befejező rész

Körbe állva elénekeljük a „Tavaszi szél” c. éneket. Az első versszak végén mindenki párt választ magának és újra elénekeljük. Ezt követően még megkérdezem tőlük, hogy érezték magukat, melyik volt a kedvenc játékuk.

Második vizsgálat, ismételt felmérés

A projekt levezetése után, a mellékletben bemutatott kérdőívvel, ismételt felmérést készítettem, melyeket a szóban forgó óvónők töltöttek ki. Ennek eredményeit kiértékeltem és táblázatokba foglalva a dolgozat elemzési részében mutatom be. Melynek alapján összehasonlító elemzésre is lehetőségem nyílik.

A második felmérés arra hivatott a vizsgálati és fejlesztői folyamatban, hogy bizonyítási alapon legyen a hipotézis alátámasztására.

4.3. A vizsgálatok eredményeinek elemzése

A vizsgálat első felmérésének eredményei

A vizsgálatban 10, 5-6 éves, gyermek vesz részt. A kérdőívekből kapott eredményeket táblázatokban tüntetem fel a jobb értelmezhetőség miatt. Külön táblázatban mutatom be Birta Gabriellától kapott eredményeket és Hnatik Tündétől.

Első felmérés összesítő táblázata

*„A gyermek pozitív társas kapcsolatának fejlettségi szintje a vele egykorúakkal”
kérdőív alapján*

Birta Gabriella első értékelése szerinti összesítő:

S.sz.	Monogram	Életkor	Kijelentések sorszáma										Összesen
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	B.P.	5,6					x						1
2	P.F.	5,1	x				x		x		x		4
3	B.F.	5,0	x							x		x	3
4	B.D.	6,4					x					x	2
5	I.H.	5,0					x						1
6	H.R.	5,8					x						1
7	Sz.J.N.	6,4					x						1
8	H.A.	6,8								x			1
9	K.H.	5,0	x				x		x				3
10	H.V.	6,6					x					x	2

2. számú táblázat

A táblázatból jól kitűnik, hogy a 10 gyermekből 8 gyermekre jellemző az 5. kijelentés, miszerint belegyeznek a másodlagos szerepbe és nem fejezi ki azt a vágyát, hogy főszereplője legyen a játéknak. Ebből látható, hogy a többi 2 gyermek inkább a vezető szerepet tölti be játék közben, máskülönben játszani se hajlandóak. 3 gyermeknél az 1. kijelentésből látszik, hogy kerülnek a közös játékot, közülük 2 még a kommunikációt is kerülnek más gyermekekkel. Viszont csak 1 gyermek van, aki érdeklődést sem mutat a közös játék irányába, előtérbe helyezi az önálló játékot, csak egyedül. Még azt is ki lehet olvasni a táblázatból, hogy 3 gyermek gyakran megy oda a felnőtthez panaszkodni, ha őt valaki megsérti.

Hnatik Tünde első értékelése szerinti összesítő:

S.sz.	Monogram	Életkor	Kijelentések sorszáma										Összesen
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	B.P.	5,6					x						1
2	P.F.	5,1	x				x		x		x		4
3	B.F.	5,0								x		x	2
4	B.D.	6,4					x					x	2
5	I.H.	5,0					x						1
6	H.R.	5,8					x						1
7	Sz.J.N.	6,4					x						1
8	H.Á.	6,8					x						1
9	K.H.	5,0	x				x		x			x	4
10	H.V.	6,6					x					x	2

3. számú táblázat

A második óvónő által adott válaszok nagyon hasonlóak az előző óvónőjéhez, csak nagyon apró eltérések vannak. Ennél a felmérésnél már az jön ki, hogy 9 gyermek egyezik bele a másodlagos szerepbe és csak 1 szeretne mindig a főszereplője lenni a játéknak. Ebben az esetben 2 gyermek kerül a közös játékot és a kommunikációt más gyermekekkel. A 10-ből 4-n is gyakran oda mennek a felnőtthez, ha őket valaki megsérti.

A 2 óvónő által kapott első eredmények összehasonlítására szolgáló táblázat

S.sz.	A gyermek monogramja	Életkor	B. Gabriella értékelése	H. Tünde értékelése
1	B.P.	5,6	1	1
2	P.F.	5,1	4	4
3	B.F.	5,0	3	2
4	B.D.	6,4	2	2
5	I.H.	5,0	1	1
6	H.R.	5,8	1	1
7	Sz.J.N.	6,4	1	1
8	H.Á.	6,8	1	1
9	K.H.	5,0	3	4
10	H.V.	6,6	2	2

4. számú táblázat

Az összesítő táblázatból láthatjuk melyik gyermek hány pontot szedett össze a kérdőív alapján. Az értékelés a fentebb található táblázat alapján történik. A felosztás 3 kategóriába történik. Az elsőbe az kerül, aki 1-3 pontot szed össze, a másodikba – aki 4-6 pontot szed és a harmadikba pedig, aki 7-10 pontot szed össze. Ez alapján a 10 gyermekből 8-an kerülnek az első kategóriába és csak 2-en a másodikba. Tehát 8 gyermeknél a kommunikáció nehézségei szituációs jellegűek vagy a gyermek egyes sajátosságai miatt történik, amelyeket általában a gyermekcsapat hatása igazít, javít. A többi 2 gyermeknél már a nehézségeket az okozza, hogy képtelenek kapcsolatba lépni társaikkal, gyakran a kommunikációs tapasztalat hiánya vagy bizonytalanságuk miatt.

A projekt levezetésének értékelése

Az első napon a gyerekek érdeklődéssel fogadták a virágok bemutatását, érdekesnek és újnak találták az illatuk alapján beazonosítani őket. Érdeklődve fogadták, hogy a különböző virágoknak ennyire más és más illatuk van. Ezt a játékot annyira élvezték, hogy volt aki többször is jelentkezett. A gyerekek nagyon ügyesen megbirkóztak a feladattal, hogy bekötött szemmel kellett felismerni a virágokat. Ezt már megelőzte más tevékenység, amiben jobban megismerkedhettek velük, így eredményesebb volt a felismerés. A *Beültettem kiskertemet a tavasszal* az a játék, ami még nagyon tetszett nekik és sokáig tudtuk játszani. Az ő elmondásaik szerint, nekik is nagyon tetszettek a mai játékok és foglalkozás, különösen azok a játékok, amiket fentebb leírtam.

A második nap a pitypangról szólt. Nagyon örültek, hogy megtanulhattak pitypangból koszorút és láncot fonni. A mesét, amit elmeséltem nekik azt erős figyelemmel hallgatták, mivel még nem ismerték és érdekes volt számukra. Ezt követően készítettünk krepp papírból pitypangot, amivel a nagyobbak gyorsabban a kisebbek kicsit később lettek készen. Mindezek után, minden gyermek a pitypangról szóló dalocskára táncolhatott azzal a gyermekkel, akit ő kiválasztott. Nagyon szépen és ügyesen tudtak párban táncolni.

A harmadik nap a pillangókról szólt. Ámulva figyelték, ahogy elbáboztam a mesét, mivel a mese és ez a típusú előadás mód is új volt még a számukra. Ez után közösen színezték, az elején voltak fennakadások, de a végére bele jöttek a közös munkába. Ezt folytatva, a következő napi dramatizáláshoz közösen készítettük az eszközöket. A gyerekek kedvence a mese bemutatás volt.

A negyedik napon folytatódott a pillangó téma. A gyerekek nagyon élvezték és teljes lelkesedéssel játszották el a 3 pillangó mesét. Miután befejezték a dramatizálást párokban kellett dolgozniuk egy-egy feladatlapon, majd csoportokat alkottak az alapján ahogy az asztalnál ültek és úgy kellett megszámolniuk hány virág van a sorban. A mai nap folyamán a legnyerőbb foglalkozás, ami a kedvencük volt, az a dramatizálás, de azért élvezték a közös munkát is.

Az ötödik napon, ami az utolsó volt, sport vetélkedőt szerveztünk. A gyerekek jól szórakoztak a verseny alatt, mindenkit át járt a versenyszellem és törekedtek a nyeresre. A lufis feladatok nem annyira sikerültek nekik, mivel nem volt még benne elég gyakorlatuk, de a többi versenyszámban jól teljesítettek. Miután kihirdettük a nyertes csapatot a *Tavaszi szél* c. ének eléneklésével jutalmaztuk a nyerteseket, és a nyertesek párt választottak maguknak, velük táncolta még, így senki se maradt ki.

A második felmérés értékelése

Ugyan az a kérdőív ismételt kitöltéséből kiderül, hogy melyik gyermek milyen fejlődésen ment keresztül a projekt levezetése során. Jelen esetben is külön táblázatokban tüntetem fel a 2 óvónő válaszait és először külön kiértékelem őket, majd csak ezt követően hasonlítom össze őket.

Az ismételt felmérés összesítő táblázata
„A gyermek pozitív társas kapcsolatának fejlettségi szintje a vele egykoriakkal”
kérdőív alapján

Birta Gabriella második értékelése szerinti összesítő:

S.sz.	Monogram	Életkor	Kijelentések sorszáma										Összesen
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	B.P.	5,8					x						1
2	P.F.	5,3					x						1
3	B.F.	5,2								x		x	2
4	B.D.	6,6					x					x	2
5	I.H.	5,2					x						1
6	H.R.	5,10					x						1
7	Sz.J.N.	6,6					x						1
8	H.Á.	6,10								x			1
9	K.H.	5,2					x						1
10	H.V.	6,8					x					x	2

5. számú táblázat

A második felmérést követően, ha ránézünk a táblázatra szemmel látható, hogy kevesebb lett rajta a bejelölés. Továbbra is a 10 gyermekből 8-an beleegyeznek a másodlagos szerepbe és nem fejezik ki vágyukat, hogy főszereplői legyenek a játéknak, míg a másik 2 gyermek csak akkor hajlandó játszani, ha az övé lehet a főszerep. 3 gyermek gyakran panaszkodik a felnőtteknek, ha más gyermek őt megbántja.

Hnatik Tünde második értékelése szerinti összesítő:

S.sz.	Monogram	Életkor	Kijelentések sorszáma										Összesen
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	B.P.	5,8					x						1
2	P.F.	5,3					x						1
3	B.F.	5,2								x		x	2
4	B.D.	6,6					x					x	2
5	I.H.	5,2					x						1
6	H.R.	5,10					x						1
7	Sz.J.N.	6,6					x						1
8	H.Á.	6,10					x						1
9	K.H.	5,2					x					x	2
10	H.V.	6,8					x					x	2

6. számú táblázat

Ebben az esetben is sok hasonlóság van a 2 óvónő válaszaiban. Ennél az óvónőnél már csak 1 gyermek vezér egyéniség, csak a főszereplője akar lenni a játéknak, és a többi 9 gyermek beleegyezik a másodlagos szerepbe, nem is fejezi ki vágyát a főszerepe betöltésére. Továbbá 4 gyermek szokott panaszkodni a felnőtteknek, ha őt egy másik gyermek megsérti.

A 2 óvónő által kapott második eredmények összehasonlítására szolgáló táblázat

S.sz.	A gyermek monogramja	Életkor	B. Gabriella értékelése	H. Tünde értékelése
1	B.P.	5,8	1	1
2	P.F.	5,3	1	1
3	B.F.	5,2	2	2
4	B.D.	6,6	2	2
5	I.H.	5,2	1	1
6	H.R.	5,10	1	1
7	Sz.J.N.	6,6	1	1
8	H.Á.	6,10	1	1
9	K.H.	5,2	1	2
10	H.V.	6,8	2	2

7. számú táblázat

Az összehasonlító táblázatból látszik, hogy a gyermekek 2 pontnál többet nem szedtek össze. Ez azt jelenti, hogy a három kategória közül mindenki az elsőbe tartozik. Tehát náluk a kommunikáció nehézségei szituációs jellegűek vagy a gyermek egyes sajátosságai miatt történik, amelyeket általában a gyermekcsapat hatása igazít, javít.

A vizsgálati eredmények összehasonlító elemzése, a hipotézis bizonyítása

A dolgozatomban elején felállított hipotézist a következő táblázat segítségével szeretném bizonyítani vagy cáfolni. A táblázatban összevetem az első és a második felmérés eredményeit. Ezzel képet kaphatunk a pontszámokból elért különbségekre.

A két vizsgálat eredményeinek összehasonlító táblázata

S.sz.	A gyermek monogramja	B. Gabriella első értékelése	B. Gabriella második értékelése	H. Tünde első értékelése	H. Tünde második értékelése
1	B.P.	1	1	1	1
2	P.F.	4	1	4	1
3	B.F.	3	2	2	2
4	B.D.	2	2	2	2
5	I.H.	1	1	1	1
6	H.R.	1	1	1	1
7	Sz.J.N.	1	1	1	1
8	H.Á.	1	1	1	1
9	K.H.	3	1	4	2
10	H.V.	2	2	2	2

8. számú táblázat

A táblázat eredményeiből jól látható, hogy a második felmérésnél már minden gyermek az első kategóriába tartozik. A két óvónő hasonlóan látják a gyermekeket, nagyon kicsi eltérés van az eredményekben. A táblázatból azt is lehet látni, hogy a 10 gyermekből mindössze 3 gyermek ment keresztül változáson ez az időszak alatt. Ez az összértéket tekintve csak 30%-a a csoportnak. Mivel nagyon kevés gyermek fejlődött így elmondható, hogy a felállított hipotézisemet nem sikerült teljes

mértékben alá támasztani. Viszont annál a 3 gyermeknél látványos eredményt értem el a projekt segítségével.

Minőségi elemzést végeztem, az eredményeket összehasonlítom még egy táblázatban egy kicsit másabb módszerrel. Az alap ugyan az, mivel a két felmérés eredményeit hasonlítom össze csak egy kicsit más szemszögből. Ebben a táblázatban a kijelentések számát tüntetem fel és nem az elért pontszámot. Ez csak arra szolgál, hogy kiderüljön azok a gyermekek akik változáson, fejlődésen mentek keresztül, pontosan milyen kijelentéseknél történt a változás. A számok a kérdőívben található kijelentések sorszámát jelöli, és az kerül bele a táblázatba, amelyekre az adott gyermek jelölést kapott.

Kijelentések alapján történő összehasonlítás

S.sz.	A gyermek monogramja	B. Gabriella első értékelése	B. Gabriella második értékelés	H. Tünde első értékelése	H. Tünde második értékelése
1	B.P.	5	5	5	5
2	P.F.	1, 5, 7, 9	5	1, 5, 7, 9	5
3	B.F.	1, 8, 10	8, 10	8, 10	8, 10
4	B.D.	5, 10	5, 10	5, 10	5, 10
5	I.H.	5	5	5	5
6	H.R.	5	5	5	5
7	Sz.J.N.	5	5	5	5
8	H.Á.	8	8	5	5
9	K.H.	1, 5, 7	5	1, 5, 7, 10	5, 10
10	H.V.	5, 10	5, 10	5, 10	5, 10

9. számú táblázat

Ebből jól látható melyik kijelentések voltak jellemzők a gyerekekre és mik maradtak meg. Az első, a hetedik és a kilencedik kijelentések tűntek el a második felmérésre. Ez azt jelenti, hogy a projekt által ez a terület fejlődött azoknál a gyerekeknél, akiknek nehézségeik voltak ezen a téren. A felmérés elején az volt jellemző rájuk, hogy kerülték a közös játékot és a kommunikációt más gyermekekkel. A foglalkozásokon odafigyelve erre már nincsenek ilyen nehézségeik.

ÖSSZEFOGLALÁS

A dolgozatban összefoglalom, milyen szakaszok vannak egy gyermek érzelmi és a társas kapcsolatainak a fejlődésében. Egy gyermek az óvodába lépésétől az iskolaérettség eléréséig több szakaszon is keresztülmegy, ezáltal fejlődik idővel az érzelmi viszonya a többi gyerekhez.

A dolgozatom első fejezetében összefoglalom, hogyan alakulnak ki az óvodás gyermek érzelmei és milyen fajtái vannak. Az érzelmeknek 3 fajtáját különböztetik meg: erkölcsi-szociális, intellektuális és esztétikai érzelmek. A fejezet nagy részében ezeket az érzelmeket írom le részletesen.

A második fejezetben részletesen leírom a társas kapcsolatok fejlődését. Kezdve a 3 éves gyermekkel és befejezve 6-7 éves iskolaérett gyermekkel. A 3 éves gyermekek még csak egymás mellett játszanak, általában tárgyként kezelik egymást. 4 éves korban már igyekszik kapcsolatot teremteni egy másik gyerekkel. 5 évesen a gyermek fokozatosan elkezd érdeklődni az iránt, hogy részt vegyen az óvodások közös életében és tanulásában. 6-7 éves korra eléri a gyermek, hogy közösen játszik egy másik gyermekkel. Ebben a korban tud már szabályokat követni, így ilyenkor érdemes már velük szerepjátékot és főleg szabályjátékot játszani. Az alponthoz meg tudhatjuk miért is van fontos jelentősége a gyermek nemének a nevelésben. Köztudott, hogy a lányokkal és a fiúkkal a szülők másképp bánnak és néha más hangnemben is beszélnek velük. A fiúkkal, sokkal szigorúbbak a szülők, de legfőképp az apuka. Míg a lányokat hagyják játékaikban teljes mértékben kibontakozni, vagyis nem szólnak bele mivel játszanak, ez akár lehet lányos, de akár fiús játék is, addig ha egy fiú kezd el babázni azonnal rászólnak és nem hagyják, hogy azzal játsszon amivel szeretne, csak fiús játékokat játszhat.

A harmadik fejezetben arról van szó, hogy milyen hatással van a gyermek társas kapcsolataira a játék. Nagyobb hangsúlyt fektetve a szerepjáték hatására a gyermekre. Lényeges szerepet tölt be a gyermek életében a szerepjáték, mivel ennek a segítségével sajátítja el a felnőtt viselkedést kockázatmentesen és feszültségmentesen. Gyakran a szerepjáték segít megérteni és megoldani egy adott problémát az életében.

A negyedik fejezetben magáról a vizsgálatról lehet olvasni. A kutatást a Beregszászi 4 sz. óvodában végeztem. Arra akartam választ kapni, hogy játékosan projekt módszerrel lehet-e fejleszteni a gyermekek társas kapcsolatait. Ehhez első sorban felmértem, hogy milyenek a társas kapcsolatok a csoportban és csak ezt követően kezdtem el velük foglalkozni. A felmérést egy kérdőívvel csináltam, amit a csoporttal foglalkozó 2 óvónő töltött ki külön-külön. A projektem 5 napos volt, és sok különböző tevékenységből tevődött össze. A gyerekek ügyesen tevékenykedtek a napok során. Miután lement az 5 nap, újra elvégeztem egy felmérést. A kutatásom eredményeként érdekes dolgok jöttek ki. A vizsgálatot 10 gyerekkel végeztem el és mindösszesen 3 gyereknél értem el változást, így ebből a szempontból nem támasztottam alá a hipotézisemen. De viszont csak

ez a 3 gyermek mutatott nehézségeket, problémákat a társas kapcsolat létesítésében, bekapcsolódásba, a közös játékba. Ha csak őket vesszük figyelembe a hipotézisemet sikeresen bebizonyítottam. A 10-ből 8 gyermekre jellemző, hogy beletörődnek a másodlagos szerepbe játék közben, és 2-n mindig főszerepet akarnak kapni és ha nem kapják meg, inkább nem is hajlandóak játszani. 4 gyermekre pedig még az is jellemző, hogyha egy másik gyermek megsérti őket azonnal egy felnőtt segítségét kérik, nem oldják meg egymás között a konfliktust. Az 5 napos projekt ideje alatt ezeken nem tudtam változtatni. Erre az 5 nap kevés, sokkal több időt kell rá szánni, de teljes mértékben ezt a három dolog nem lehet a gyermekben megváltoztatni, mivel ez lehet a személyiségének a része. Vannak személyek, akik természetükből adódóan vezér egyéniségek és ezen nem lehet változtatni, mivel akkor saját magát kellene feladnia.

Az viszont jól látható a második felmérésből, hogy odafigyeléssel a társas kapcsolatok fejleszthetők, így a kirekesztett gyermek is lehet a csoport tagja, akivel szívesen játszanak.

РЕЗЮМЕ

В даній роботі я розглядаю тему суспільні відносини між однолітками у групі. Актуальність дипломної роботи полягає в тому, що велику увагу треба привернути розвитку суспільних відносин. У подальшому житті дошкільника велику роль грає чи вміє ініціювати суспільні відносини та приєднатися до загальної гри.

Мета дипломної роботи, після обробки літератури, дослідити рівень розвитку позитивних суспільних відносин у дітей досягши 5-6 років у Берегівському ДНЗ №4 та за допомогою проекту розвивати їх.

Моя дипломна робота складається з чотирьох розділів. У першому йдеться про емоції та їх розвиток. У другому про розвиток суспільних відносин, а в третьому про роль гри у розвитку суспільних відносин. У четвертому розділі розписано саме дослідження, процес та результати.

Тема дослідження розвиток позитивних суспільних відносин у Берегівському ДНЗ №4. У дослідженні 10 дітей брали участь тому, що у цьому навчальному закладі змішана група і тільки вони досягли потрібного віку. Дослідження складається з трьох частин, з заповнення анкети. з проекту та заповнення тотожної анкети щераз. За допомогою анкет виявилось, що із 10-и дітей 3-є мають проблеми із суспільними відносинами у групі. Після закінчення проекту з результатів другого анкетування можемо дізнатися, що у цих дітей розвивалося ставлення до інших дітей, точніше до спільних ігор з ними. Беручи до уваги кількість дітей, поставлену мною гіпотезу мені не вдалося підтвердити. Але можемо вийти до такого висновку, що суспільні відносини у дітей можна розвивати за допомогою відповідних занять.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Aronson Elliot: A társas lény. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1978.
2. Atkinson L. Rita, Atkinson C. Richard, Smith E. Edward, Bem J. Daryl: Pszichológia. Osiris Kiadó, Budapest, 1996.
3. Balogh Éva: Fejlődéslélektan. Didakt Kiadó, Debrecen, 2005.
4. Berghauer-Olasz Emőke: Fejlődéslélektan I. (jegyzet). KMF, Beregszász, 2013.
5. Diedov O.: Diahnostyka hotovnoti ditei do shkoly. Khotyn, 2014 r.
6. Dr. Günter Clauss – Dr. Hans Hiebsch: Gyermekpszichológia. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.
7. Forgács József: A társas érintkezés pszichológiája. Gondolat Kiadó, Budapest, 1989.
8. Gerő Zsuzsa: Érzelem, fantázia, gondolkodás óvodáskorban. Flaccus Kiadó, Budapest, 2015.
9. Golyán Szilvia – Szarka Júlia: Óvodai tevékenységi formák (foglalkozások) tervezete. Eötvös Lóránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar, 2015
10. Henri Wallon: A gyermek lelki fejlődése. Gondolat Kiadó, Budapest, 1958.
11. Jean Piaget, Bärbel Inhelder: Gyermeklélektan. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
12. Kardos Lajos: Általános pszichológia. Tankönyvkiadó, Budapest, 1970.
13. Körmöci Katalin: Projektmódszer az óvodában. Nemzeti Tankönyvkiadó
14. Matsenko T. M.: Dytiacha ihroteka dlia doshkilnykiv 5-6 rokiv. Vydavnycha hrupa «Osnova», m. Kharkiv, 2012 r.
15. Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan. Gondolat Kiadó, Budapest, 1993.
16. Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan. Gondolat Kiadó, Budapest, 1966.
17. Michael Cole, Sheila R. Cole: Fejlődéslélektan. Osiris Kiadó, Budapest, 1997.
18. P. Faragó Katalin: Kis lélektan. Budapest Kiadó, Budapest, 1961.
19. Patakfalvi Attiláné: Játék szerepe a gyermek fejlődésében. É.n. Link: http://www.18pedagogia.hu/sites/default/files/node/attachments/2009_taneroter_jatek_szerepe.pdf (2017.12.13)
20. Pavelkiv R. V., Tsyhypalo O. P.: Dytiacha psykholohiia. Vydavnytstvo «Akademvydav», m. Kyiv, 2008 r.
21. Perlai Rezsőné: Erkölcsei nevelés az óvodában. Flaccus Kiadó, Debrecen, 2014.
22. Selma H. Fraiberg: Varázsos évek. Park Kiadó, Budapest, 2009.
23. Skrypchenko O. V., Dolynska L. V., Ohorodniichuk Z. V.: Vikova ta pedahohichna psykholohiia. Vydavnytstvo «Prosvita», m. Kyiv, 2001 r.
24. Stepanov O. M., Fitsula M. M.: Osnovy psykholohii i pedahohiky. Vydavnytstvo «Akademiia», m. Kyiv, 2014 r.
25. Tamara Ponimanska: Doshkilna pedahohika. Vydavnytstvo «Akademvydav», m. Kyiv, 2015r.

MELLÉKLETEK

Kérdőív

A gyermek pozitív társas kapcsolatának fejlettségi szintje a vele egykorúakkal

A gyermek monogramja _____ Életkora _____ (év, hónap)

A kitöltés helyszíne: **Beregszászi 4. sz. óvoda**

Dátum _____

Kitöltési útmutató: Az alábbi kérdőív kitöltését, minden óvodás gyermekre, az óvónő vagy a szülő, vagy a gyermek viselkedését és természetét jól ismerő felnőtt hivatott kitölteni a gyermekkel kapcsolatos tapasztalatai alapján. A kérdőív kijelentései szerint, a „Jelölés” rubrikába csak akkor kell a bejelölést megtenni, ha az valóban és egyértelműen jellemző az adott gyermekre.

S.sz.	Kijelentés	Jelölés
1	Kerüli a közös játékot más gyerekekkel	
2	Nem mutat barátságot és kedvességet más gyerekek irányába	
3	Soha nem osztja meg a játékokat és az édességet más gyerekekkel	
4	Nem segít másoknak még akkor sem ha megkérik	
5	Beleegyezik a másodlagos szerepbe, soha nem fejezi ki azt a vágyát, hogy főszereplője legyen a játéknak	
6	Nincs barátja se az óvodában, se az udvaron	
7	Kerüli a kommunikációt más gyerekekkel	
8	A játékban mindig fontos szerepet szeretne szerezni, és ha nem kapja meg, nem hajlandó játszani.	
9	Nem mutat érdeklődést a közös játékokhoz, inkább egyedül játszik.	
10	Gyakran panaszkodik a felnőtteknek, hogy őt más gyerekek megsértik	
	Összesen:	

Köszönöm a segítségét!

Devecsery László: Pitypang

Hajlítom kezem, ujjaim,
gömböt formálok csendesen.
Pitypangra pillantok kedvesen.
Játékát utánzom szelíden:
ujjaim nyitom:
el nem szállnak...
Pitypangra fújok: szél vagyok:
repülnek ernyős csillagok.
... és a pihés ernyők alatt...
rejtőzik az aprócska mag.

Tompa Mihály: A Pitypang meséje

A virágok tündére egy napon sorra meglátogatta az alattvalóit, megkérdezte tőlük, nincs-e panaszuk, kérésük, kapnak-e hűvös reggeli harmatot, kedvesen játszadozik-e velük az esti szél, fölkeresik-e őket a pillangók.

A kényes kerti virágok sorra elmondták panaszaikat. A rózsza arra kérte, intézze úgy, hogy a viola illata ne legyen olyan fűszeres – mert irigy volt a kerti rózsza, irigyelte a viola édes illatát, azt szerette volna, hogy az emberek csak az ő illatában gyönyörködjenek.

A virágok tündére jószívű volt, mint az egy tündérhez illik, megszidta hát az irigy rózsát, és megsimogatta a hallgatag csendes violát.

A százszorszép arra kérte a tündért, növesszen neki töviseket, hogy az emberek nehezebben tudják leszakítani; a liliom élesebb kardokat kért; az estike meg azt szerette volna, ha ő nem este, hanem reggelenként nyílna, illatozna. A tündér zokon vette a virágokhoz csöppet sem illő sok kérést meg panaszt, rosszkedvűen ment el a kertből. Elhatározta, hogy egyhamar nem látogatja meg ismét az elkényeztetett virágokat, s lehorgasztott fejjel ballagott hazafelé, az erdőbe.

Így történt, hogy meglátta az út szélén, a porban virító pitypangot. Megállt előtte.

– Mondd, kedves pitypang, nincs valami kérésed, panaszod?

A pitypang csak ingatta sárga fejét, hogy nem, nincs kérése, sem panasza.

– Nem kívánsz magadnak jó illatot? Esetleg tüskéket, hogy ne tudjanak leszakítani a gyerekek?

Nem, a pitypang nem kívánt semmit, de mikor a tündér továbbment, fölsóhajtott. Meghallotta a tündér a pitypang sóhaját, visszafordult.

– Talán mégis szeretnél valamit kérni, pitypang?

– Hiába minden, tündér, az én bánatomon te sem tudsz segíteni – mondta a pitypang.

– Messze földről kerültem ide, ebbe az országba, meggyökereztem itt, tudom, hogy soha többé nem láthatom a hazámat, s ha eszembe jut a régi táj, mindig nagyon szomorú vagyok. Csak legalább a gyermekeim elmehetnének..., de hát azoknak sincs szárnyuk!

Gondolkozott egy kicsit a tündér, s mert csodatevő, nagy hatalma volt, úgy intézte, hogy a pitypang bolyhos fiacskái, leánykái – a termésbóbiták – ezentúl apró szárnyakkal szülessenek. A bóbiták apró szárnyába belekap a szél, röpti őket hegyen-völgyön át, messzi földre elkerülnek, s ha jó szél fúj, a pitypang egyik-másik fia, lánya visszarepülhet a rég elhagyott hazába is.

Jékely Zoltán: A három pillangó

Volt egyszer három pillangó: egy sárga, egy piros meg egy kék. Vigan játszadoztak a verőfényes mezőn, virágról virágra szállkostak, táncoltak, repdestek jókedvükben.

De hirtelen beborult az ég. Közeledett a vihar.

- Repüljünk haza!- mondta a sárga pillangó, ijedten pergette a szárnyát.

- Minél gyorsabban!- mondta a piros is, a kék is, és elindultak gyors szárnyalással.

Éppen jókor értek haza, mert a zápor már megeredt s egyre vizesebb lett a szárnyuk.

De a ház ajtaját nem tudták kinyitni, s az eső mind jobban és jobban szakadt.

- Menjünk a sárga tulipánhoz!- mondta a sárga pillangó,- az majd bebocsát.

És a szakadó esőben elvergődtek a tulipánhoz, könyörögni kezdtek neki:

- Sárga tuli, nyisd ki a kelyhed, hadd húzódjunk meg az eső elől!

De a tulipán így felelt:

- A sárgának szívesen kinyitom, de a pirosnak és a kéknek nem.

Erre a sárga így felelt a szívtelen tulipánnak;

- Ha testvéreimet nem bocsátod be, inkább én is kint maradok!

A tulipán csak ingatta a fejét, de a kelyhét nem nyitotta ki. Az pedig mind sűrűbben szakadt.

- Menjünk a kék tulipánhoz!- mondta a kék pillangó.

Ázva- fázva elvergődtek a tulipánhoz, s szépen kérlelni kezdték:

- Kis tuli, nyisd ki a kelyhed, hadd húzódjunk meg az eső elől!

De a tulipán így felelt:

- A kéket örömet befogadom, de a sárgát és a pirosat nem.

Erre a kék pillangó így felelt:

- Ha testvérkéimet nem fogadod be, inkább én is kint maradok. Inkább ázzunk együtt, mintsem hogy elhagyjuk egymást.

A szívtelen tulipán csak ingatta a fejét, s kelyhét nem nyitotta ki. Az eső pedig már zuhogott. A pillangók szárnya már teljesen átázott.

- Menjünk a piros tulipánhoz!- mondta a piros pillangó. A szakadó esőben elvergődtek a piros tulipánhoz, és könyörögni kezdtek neki:

- Kis tuli nyisd ki a kelyhed, hadd húzódjunk meg az eső elől!

De a szívtelen tulipán így felelt.

- A pirosat szívesen beengedem, de a kéket és sárgát nem.

- Ha testvéreimet nem bocsátod be, inkább én is kint maradok!- mondta a piros pillangó is.

Tovább vergődtek hárman csurom vizesen a szakadó esőben. Hímporuk már elázott, csápjuk kókadozott, szárnyuk össze- összetapadt, még a lelkük is átázott. Csetlettek- botlottak fűszálról-

fűszálra és egy- egy lapulevél alatt húzták meg magukat. De a szél oda is besüvöltött és becsapott az eső.

Süss fel nap, süss fel nap,

Szárogasd meg szárnyamat,

Nyisd ki a virágokat!- könyörgött a három didergő pillangó. A nap meghallotta a sűrű felhők mögül a pillangók esdeklő beszédét, és annyira megilletődött, hogy a felhőket elúzta, meleg fényt árasztott a mezőre, s a pillangók szárnyát egy- kettőre megszáritotta.

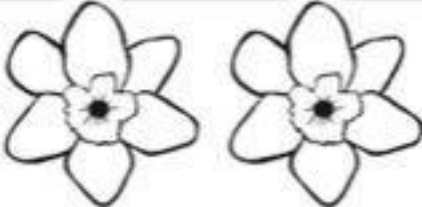

S a három pillangó újra táncolt, repdesett vígan, míg csak le nem nyugodott a nap.

*Kvítkům bzučí písničky
pracovité ...
(včeličky)*

*Okvětní listky nakreslí pomocí klíček jedním tahem. Střed kvítků tvoří spirála.
Každý kvítek vybarví jinou barvou.*

I-creative.cz

Táblázatok jegyzéke

- 1. számú táblázat:** Elemzési kulcs: A gyermek pozitív társas kapcsolatának fejlettségi szintje a vele egykorúakkal
- 2. számú táblázat:** Birta Gabriella első értékelése szerinti összesítő
- 3. számú táblázat:** Hnatik Tünde első értékelése szerinti összesítő
- 4. számú táblázat:** A 2 óvónő által kapott első eredmények összehasonlítására szolgáló táblázat
- 5. számú táblázat:** Birta Gabriella második értékelése szerinti összesítő
- 6. számú táblázat:** Hnatik Tünde második értékelése szerinti összesítő
- 7. számú táblázat:** A 2 óvónő által kapott második eredmények összehasonlítására szolgáló táblázat
- 8. számú táblázat:** A két vizsgálat eredményeinek összehasonlító táblázata
- 9. számú táblázat:** Kijelentések alapján történő összehasonlítás